ANTEP FISTIĞI

SEKTÖR POLİTİKA BELGESİ

2025-2029

ANTEP FISTIĞI

SEKTÖR
POLİTİKA
BELGESİ
2025-2029

ANKARA - 2025

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR DİZİNİ **6**
HAZIRLAYANLAR **7**
1. GİRİŞ **12**
2. MEVCUT DURUM DEĞERLENDİRMESİ **13**
2.1. Temel Göstergelerle Antep Fıstığı Sektörü 13
2.1.1. Dünya 13
2.1.1.1. Üretim 13
2.1.1.2. Dış Ticaret 16
2.1.2. Türkiye 19
2.1.2.1. Üretim 19
2.1.2.2. Dış Ticaret 20
2.1.2.3. Tüketim 24
2.1.2.4. Kendine Yeterlilik 25
2.2. Üretim Yapısı 25
2.2.1. Üretim Sistemi ve İşletmelerin Durum Değerlendirmesi 26
2.2.2. Maliyet ve Fiyat Değerlendirmesi 27
2.2.3. Finansman Yapısı 29
2.2.4. Yatırım, Mekanizasyon ve Modernizasyon Yapısı 30
2.3. Pazarlama Yapısı 31
2.4. Kamu ve STK'ların Rolü 33
2.4.1. Kurumsal Çerçeve 33
2.4.2. Yasal Çerçeve 33
2.4.3. Kalite ve Standardizasyon 34
2.4.4. Uluslararası Entegrasyon 35
2.4.5. Denetim 35
2.4.6. Desteklemeler 36
2.4.6.1. Bitkisel Üretimin Desteklenmesi 36
2.4.6.2. Diğer Destekler 39
2.4.6.3. Sektöre Yönelik Sağlanan Destekler 40
2.4.7. Örgütlenme Durumu 42
2.5. Ar-Ge 42
3. SEKTÖRÜN SORUNLARI **47**
3.1. Üretim Aşamasında Karşılaşılan Teknik Sorunlar 47
3.2. Üretim Maliyetleri ve Fiyat Sorunları 48
3.3. Antep Fıstığında Kalite / Standardizasyon ve Gıda Güvenirliliği Sorunları 49

3.4. İhracatta Pazar Çeşitliliği ve Sorunları 50
4. 2025-2029 DÖNEMİ PROJEKSİYONLAR **52**
5. SEKTÖRE YÖNELİK POLİTİKALAR **53**
5.1. Mevcut Politikaların Değerlendirilmesi 53
5.2. 2025-2029 Dönemi Politikaları 55
KAYNAKÇA **66**
EK 1: LİSANSLI DEPOLARDA UYGULANACAK KABUKLU ANTEP FISTIĞI KALİTE KRİTERLERİ VE SINIFLANDIRMASI **67**

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Sektörün İstatistiki Sınıflandırmaları 13
Tablo 2. Dünya Antep Fıstığı Üretim Miktarı ve Ekim Alanı 14
Tablo 3. Ülkelere Göre Antep Fıstığı Üretim Miktarı (bin ton) 15
Tablo 4. Ülkelere Göre Antep Fıstığı Üretim Alanı (bin ha) 16
Tablo 5. Ülkelere Göre Dünya Antep Fıstığı İhracat Miktarı (bin ton) 17
Tablo 6. Ülkelere Göre Dünya Antep Fıstığı İhracat Değeri (milyon $) 17
Tablo 7. Ülkelere Göre Dünya Antep Fıstığı İthalatı (bin ton) 18
Tablo 8. Ülkelere Göre Dünya Antep Fıstığı İthalat Değeri (Milyon $) 19
Tablo 9. Türkiye Antep Fıstığı Ağaç Sayısı (bin adet) ve Üretim Miktarı (bin ton) 20
Tablo 10. Türkiye Antep Fıstığı Toplam İthalat-İhracat Miktar ve Değeri 21
Tablo 11. Ülkelere Göre Türkiye Antep Fıstığı İhracat Miktarı (ton) 22
Tablo 12. Ülkelere Göre Türkiye Antep Fıstığı İhracat Değeri (milyon $) 23
Tablo 13. Ülkelere Göre Türkiye Antep Fıstığı İthalat Miktarı (kg) 24
Tablo 14. Ülkelere Göre Türkiye Antep Fıstığı İthalat Değeri (bin $) 24
Tablo 15. Türkiye'de Kişi Başına Antep Fıstığı Tüketimi (kg/kişi) 25
Tablo 16. Kendine Yeterlilik Oranı (%) 25
Tablo 17. 2024 Yılı İtibariyle Türkiye'de En Fazla Antep Fıstığı Üreten İlk 3 Şehir 26
Tablo 18. 2003-2023 Yılları Arası Antep Fıstığı Tüketici Fiyatı ($/kg, TL/kg) 27
Tablo 19. 2024 Yılı Antep Fıstığı Üretim Maliyeti (Şanlıurfa) 28
Tablo 20. TCZB ve TKK Kredilerinde Faiz/Kar Payı Destek Oranları 30
Tablo 21. Antep Fıstığı İhtiyaç Analizi 53
Tablo 22. Antep Fıstığı Sektörü Sorun Alanları ve Eylem Planları 58

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ELÜS	Elektronik Ürün Senedi
FAO	Gıda ve Tarım Örgütü
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GTİP	Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu
HACCP	Kritik Kontrol Noktaları ve Tehlike Analizleri
IPARD	Avrupa Birliği Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Bileşeni
KKYDP	Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı
TAGEM	Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü
TARSİM	Tarım Sigortaları Havuzu
TCZB	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası
TİM	Türkiye İhracatçılar Meclisi
TKDK	Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TKK	Tarım Kredi Kooperatifleri
TOB	Tarım ve Orman Bakanlığı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TZOB	Türkiye Ziraat Odaları Birliği

HAZIRLAYANLAR

BAŞKAN

Birol KARADOĞAN	Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM

RAPORTÖR

Şeyda İPEKÇİOĞLU	Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM GAP Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
Şahin KARAPAÇA	Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM GAP Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü

KOORDİNATÖR

Dr. Hakan SAÇTI	Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM
Dr. Berrin TAŞKAYA ERDEM	Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM

ÇALIŞMA GRUBU

ADI SOYADI	İLGİLİ BİRİM	İLGİLİ DAİRE BAŞKANLIĞI
Doç. Dr. Osman UYSAL	Malatya Turgut Özal Üniversitesi	Tarım Ekonomisi Bölüm Başkanlığı
Şaziye ERBAŞ	TOB, Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü	Bahçe Bitkileri Araştırmaları Daire Başkanlığı
Tali MUNİS	GAP Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü	Tarımsal Ekonomi ve Proje Yönetimi Daire Başkanlığı
Koray DOĞANLAR	TOB, Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü	Tarla ve Bahçe Bitkileri Daire Başkanlığı
Zeynep Rana DEMİRCAN ÖLMEZ	TOB, Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü	İyi Tarım Uygulamaları ve Organik Tarım Daire Başkanlığı
Nilgün ZIRHLI NEHİR	TOB, Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü	Bitki Sağlığı ve Karantina Daire Başkanlığı
Bengi AKBULUT PINAR	TOB, Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü	Gıda İşletmeleri ve Kodeks Daire Başkanlığı
Sinan ARSLAN	TOB, Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü	Gıda İşletmeleri ve Kodeks Daire Başkanlığı
Çiğdem ÖNER	TOB, Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü	Gıda Kontrol ve Laboratuvarlar Daire Başkanlığı
Habibe ASLAN	TOB, Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü	Bitki ve Bitkisel Ürünler Sınır Kontrol Daire Başkanlığı
Yusuf ÇAKICI	TOB, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü	İstatistik Daire Başkanlığı
Ahmet Burak SABUNCU	TOB, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü	Kırsal Kalkınma Daire Başkanlığı

Kamil TOPAL	TOB, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü	Tarımsal Desteklemeler ve Finans Daire Başkanlığı
Cansu Hatice PEHLİVAN	TOB, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü	Tarım Sigortaları ve Doğal Afetler Daire Başkanlığı
Öykü YILDIRIM	TOB, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü	Tarımsal Çevre ve Doğal Kaynakları Koruma Daire Başkanlığı
Mutlugün BAYHAN	TOB, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü	Tarımsal Pazarlama Daire Başkanlığı
Mehmet Rifat ALDAĞ	TOB, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü	Ekonomik ve Teknik İlişkiler Daire Başkanlığı
Eyüp Gürcan DURUM	TOB, Strateji Geliştirme Başkanlığı	İlgili Daire Başkanlıkları
KADİR KOŞAR	TOB, Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü	İlgili Daire Başkanlıkları
Yakup CEYLAN	TAGEM/ Antepfıstığı Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü	Bahçe Bitkileri Araştırmaları Daire Başkanlığı
Ertuğrul İLİKÇİOĞLU	TAGEM/ Antepfıstığı Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü	Bahçe Bitkileri Araştırmaları Daire Başkanlığı

YÖNETİCİ ÖZETİ

Antep Fıstığı Sektör Politika Belgesi 2025-2029, Türkiye gıda ve tarım politikalarının belirlenmesi ve uygulanması kapsamında; sektörün mevcut durumunun, sorun alanlarının ve gelecek eğilimlerinin ortaya konması ve 2025-2029 döneminde izlenecek politikaların belirlenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma kapsamında, Türkiye'nin Antep fıstığı üretiminin mevcut durum değerlendirmesinin yanı sıra Türkiye üretim yapısı, pazarlama yapısı, kamu ve STK'ların rolü gibi konularda genel bir görünüm sunulmuş, sektöre yönelik politikalar değerlendirilmiş ve sektörün sorunları ortaya konulmuştur. Ayrıca, sektörün temel göstergeleri ile ilgili geçmiş dönem veri setleri arşiv amaçlı olarak çalışmanın eklerinde verilmiştir. Çalışma kapsamında 2025-2029 projeksiyonu yapılmış ve 2025-2029 dönemi politikaları belirlenmeye çalışılmıştır.

Dünya Antep fıstığı üretim alanları 2005 yılında 745 bin hektar iken 2023 yılı itibari ile yaklaşık %37'lik bir artışla yaklaşık 1 milyon hektar seviyelerine kadar gelmiştir. 2023 yılı itibariyle dünya Antep fıstığı üretiminin %51,8'i ABD, %23,6'sı İran ve %13'ü Türkiye tarafından olmak üzere toplam üretimin yaklaşık %89'u bu 3 ülke tarafından gerçekleştirilmiştir. Çin ve Suriye de Antep fıstığı üretim miktarı bakımından ele alındığında bu ülkelerin ardından sırasıyla 4. ve 5. sırada yer almaktadırlar. 2023 yılı itibari ile Antep fıstığı üretiminde lider konumda olan ABD'nin toplam üretimi 676 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Bu üretimi 308 bin ton ile İran, 176 bin ton ile Türkiye, 81 bin ton ile Çin ve 45 bin ton ile Suriye izlemektedir. 2023 yılında diğer ülkelerin toplam Antep fıstığı üretimi 17 bin ton seviyelerinde gerçekleşirken dünyadaki toplam üretim ise 1.303 bin ton olarak kaydedilmiştir.

Antep fıstığı, yabani olan ağaçların aşılanmasından sonraki 4 ya da 5 yıl içerisindeki dönemde verime elverişli hale gelirken, çöğürden yapılan bahçelerin maddi verimi sağlamaları için 12 veya 15 yıl arası beklemeleri gereklidir. Antep fıstığı üretimi açısından dünyada 3. sırada yer alan ülkemizde Antep fıstığı, yaygın olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yetiştirilmektedir. TÜİK verilerine göre, Türkiye'nin 2024 yılı Antep fıstığı üretimi 383 bin ton olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye'de yaygın olarak yetiştirilen çeşitler: uzun başta olmak üzere Siirt, kırmızı ve halebi çeşitleridir. TÜİK'in 2024 yılı verilerine göre Türkiye'de 39 ilde Antep fıstığı üretimi yapılmaktadır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Antep fıstığı üretimi için gerekli olan coğrafi koşulları sağlamaktadır. TÜİK 2024 verilerine göre, Antep fıstığı üretiminin büyük kısmı GAP kapsamındaki illerde gerçekleşmektedir. 2024 yılı itibariyle Şanlıurfa'da 180.067 ton, Gaziantep'te 119.259 ton ve Siirt'te 29.361 ton Antep fıstığı üretimi gerçekleşmiştir**.** Bu üç ilin üretimi, Türkiye genelindeki Antep fıstığı üretiminin %86'sına karşılık gelmektedir. Üretim alanı bakımından incelendiğinde ise bu üç ilin Türkiye'de bulunan toplam Antep fıstığı üretim alanlarının %81'ini temsil ettiği görülmektedir.

Türkiye'nin Antep fıstığı dış ticaret istatistikleri kabuklu, kabuksuz ve kavrulup ambalajlanmış olarak ele alınmıştır. TÜİK verilerine göre Türkiye'nin 2024 yılı itibariyle Antep fıstığı ihracat miktarı toplam 16.190 ton, ithalat miktarı ise toplam 208 ton olarak gerçekleşmiştir. 2023 yılı itibariyle Antep fıstığı ihracat değeri 231,19 milyon dolar, ithalat değeri ise 3,2 milyon dolar olarak kaydedilmiştir. Türkiye'nin 2015 ve 2024 yılları arasındaki Antep fıstığı ihracat miktarında %218'lik bir artış gerçekleşmiştir. Çalışma kapsamında 2025-2029 yılları için yapılan projeksiyon bulgularına göre bu yıllar arasında Türkiye'deki Antep fıstığı üretim miktarının sırasıyla yaklaşık 133, 279, 139, 295 ve 145 bin ton seviyelerinde gerçekleşeceği tahmin edilmiştir.

Türkiye'nin Antep fıstığında kendine yeterlilik oranı 2022 yılı itibari ile %103,1 olarak tespit edilmiştir. 2015-2022 yılları arasındaki ortalama kendine yeterlilik oranı ise %115,6 olarak hesaplanmıştır.

Antep fıstığı üretiminde çeşit ve anaç ıslahı çalışmaları, sektörün sürdürülebilirliğini sağlamak ve verimliliği artırmak adına büyük bir öneme sahiptir. Bu tür ıslah çalışmaları sayesinde, stres koşullarına ve hastalık-zararlılara karşı dayanıklı, verimli ve kaliteli çeşitlerin geliştirilmesi mümkün olacaktır. Islah edilmiş ve edilecek yeni çeşitler ile tesis edilen bahçeler, Antep fıstığı üreticilerine daha verimli ve kaliteli ürünler sunarak sektördeki rekabet avantajını güçlendirecektir. Bu gelişmeler, Antep fıstığı üretiminin geleceği açısından stratejik bir adım olup, sektöre orta ve uzun vadede önemli katkılar sağlayacaktır.

Ülkemizde Antep fıstığı yetiştiriciliği çoğunlukla sulama yapılmadan gerçekleştirilmektedir. Periyodisite, tamamen ortadan kaldırılamasa da doğru sulama ile kısmen dengelenebilir ve verim düzenli hale getirilebilir. Antep fıstığının gençlik kısırlığı süresi, diğer meyve türlerine kıyasla oldukça uzundur. Bir Antep fıstığı ağacının tam verim yılına ulaşabilmesi için yaklaşık olarak 10-12 yıl geçmesi gerekir. Gençlik kısırlığı, ağacın tam verim kapasitesine ulaşamaması nedeniyle yıllarca düşük verim alınmasına sebep olabilir. Ancak bu süre, sulama yöntemleri ile

kısaltılabilir. İyi bir sulama sistemi, Antep fıstığı ağaçlarının gelişimini hızlandırabilir ve verim alınan dönemi erkene çekebilir (Uçak & Kösetürkmen, 2022).

Hasat sonrası Antep fıstığının doğru şekilde kurutulması, mikotoksin oluşumunu önlemek için kritik bir adımdır. Antep fıstığında görülen mikotoksinler genellikle aflatoksinler (AFB1, AFB2, AFG1, AFG2) ve nadiren Okratoksin A'dır. Fıstıklar, nem oranı %7'nin altına düşene kadar kurutulmalıdır. Ayrıca, serin ve kuru depolama alanları mikotoksin oluşumunu engellemek için gereklidir. Depolama sürecinde iyi havalandırılan, düşük nemli ve serin depolar, fıstıkların kaliteli kalmasını ve mikotoksin riskinin minimuma inmesini sağlar. Antep fıstığının lisanslı depoculuk sistemleri de devreye girmektedir.

Mikotoksin bulaşma riskini azaltmak için önleyici tedbirlerin, hasat öncesi, hasat sırasında ve hasat sonrası süreçlerde uygulanması gerekmektedir. Bunun için hasat sırasında meyvelerin toprakla direk temas etmesi önlenerek, mikotoksin bulaşıklık oranı minimuma indirilebilir. Antep fıstığı üreticilerinin bu konuda bilinçlenmesi ve uygun teknikleri kullanması, sektördeki gıda güvenilirliği ve sürdürülebilir üretim açısından kritik öneme sahiptir. Bu sayede hem üreticilerin ekonomik kayıpları önlenebilir hem de kaliteli ürünlerin pazara sunulması sağlanabilir.

1. GİRİŞ

Türkiye'de gıda ve tarım politikalarının belirlenmesi ve uygulanması kapsamında 5 yıllık dönemler için hazırlanan sektör politika belgeleri, sektörün mevcut durumunun, sorun alanlarının ve gelecek eğilimlerinin ortaya konması ve izlenecek politikaların ve hayata geçirilecek uygulamaların sektör paydaşlarının katkı ve görüşlerinin alınması yoluyla belirlenmesi amacını taşımaktadır. Bu amaçla Antep fıstığı sektörü kapsamında 2025-2029 dönemine ilişkin "Antep Fıstığı Sektör Politika Belgesi 2025-2029" hazırlanmıştır.

Antep fıstığı sakız ağacıgiller familyasından dioik bir bitki (erkek ve dişi çiçekler farklı ağaçlarda) olup yenilebilen sert kabukları olan bir meyvedir. Yüksek besin değeri ve lezzeti, Antep fıstığının dünyanın farklı bölgelerinde ve birçok ülkeye yayılmasını sağlamıştır. İşlenen Antep fıstığı, başta kuruyemiş ve çikolata sektörü olmak üzere tatlıcılık, tıp ve eczacılık gibi alanlarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Antep fıstığının birçok çeşidi bulunmakta olup, iri ve çıtlak oranı yüksek olanlar genellikle kuruyemiş olarak işlenirken, yeşil içli olanlar çeşitli gıda ürünlerinin imalatında değerlendirilmektedir.

Antep fıstığı gerek dünyada gerekse Türkiye'de tüketici tarafından tercih edilen ve talebi oldukça yüksek olan bir üründür. Türkiye Antep fıstığı üretiminde dünyada önemli bir paya sahip olmasına rağmen ihracattan aynı oranda pay alamamaktadır. 2023 yılı verilerine göre Türkiye dünya Antep fıstığı üretiminin %13,5'ini temsil etmesine rağmen, Antep fıstığı ihracat pazarından aldığı pay %2 seviyesindedir (Tablo 3, Tablo 5). Bu durumun en büyük nedeni üretimimizin büyük bir kısmını oluşturan çeşitlerin özelliklerinin dış pazara uygun olmamasıdır. Türkiye ile birlikte en çok Antep fıstığı üretimine sahip olan ABD ve İran'da üretim genellikle sulu koşullarda gerçekleştirilirken Türkiye'de genellikle sulanmayan, kireçli ve topraktaki besin maddeleri bakımından fakir alanlarda yapılmaktadır. Bu durum meyvelerin yeterli iriliğe ulaşamaması ve dış pazarda rekabet edememesine neden olmaktadır. Ayrıca Türkiye'de üretilen ürünlerin iç piyasada yüksek fiyattan alıcı bulması da üretici ve tüccarların dış piyasadaki pazar arayışlarını sınırlandırmaktadır. Başta çikolata ve tatlı olmak üzere çeşitli gıda sektörlerinin en önemli girdilerinden olan Antep fıstığı genellikle iç piyasada tüketilmektedir.

Yeşil içli Antep fıstığı, özellikle pasta, dondurma, çikolata ve tatlı sanayisinde, içerdiği ürünlerin katma değerini artıran önemli bir hammaddedir. Ülkemizde yetişen Antep fıstıklarının iç renginin çoğunlukla yeşil veya sarı karışımı (gül iç) olması ve lezzet bakımından

üstünlüğü, bu ürüne diğer ülkelerin Antep fıstığı ürünlerine karşı belirli bir rekabet avantajı sağlamaktadır.

Sektör istatistiki sınıflamalara göre şu şekilde tanımlanmaktadır ve raporda yer verilen dış ticaret istatistiklerinde aşağıdaki sınıflandırma dikkate alınmıştır:

Tablo 1. Sektörün İstatistiki Sınıflandırmaları

No	**Açıklama**
GTİP No	0802.51.00.00.00 Kabuklu
GTİP No	0802.52.00.00.00 Kabuksuz
Nace Kodu	46.31.01 Fındık, Antep fıstığı, yer fıstığı ve ceviz toptan ticareti (kavrulmuş olanlar hariç)
Nace Kodu	46.31.08 Kuru bakliyat ürünleri toptan ticareti (fasulye, mercimek, nohut, vb.)
Nace Kodu	46.31.09 Kavrulmuş veya işlenmiş kuruyemiş toptan ticareti (leblebi, kavrulmuş fındık, fıstık, çekirdek vb.)

2. MEVCUT DURUM DEĞERLENDİRMESİ

2.1. Temel Göstergelerle Antep Fıstığı Sektörü

2.1.1. Dünya

2.1.1.1. Üretim

Antep fıstığının üretiminde her yıl üretim miktarında önemli değişiklikler görülebilmektedir. Bunun temel nedeni, Antep fıstığı ağaçlarının yüksek periyodisite eğilimidir; yani bir yıl bol meyve veren ağaçlar, bir sonraki yıl ya az miktarda meyve verir ya da hiç meyve vermemeleridir. Yabani Antep fıstığı ağaçlarının aşılanmasından sonraki 4 veya 5 yıl içinde maddi anlamda verimli hale gelirken, aşılı veya aşısız fidanlar ile tesis edilen bahçelerin ekonomik olarak verim sağlaması için 12 ila 15 yıl beklenmesi gerekmektedir. Bu durum, Antep fıstığı üreticilerinin planlamalarını etkilemektedir. Ancak son yıllarda geliştirilen periyodisite şiddeti düşük çeşitler ile kurulan bahçelerden 5-7 yıl sonra önemli miktarda ürün alınabilmektedir.

Antep fıstığının üretiminde birbirini takip eden yıllar arasında dahi önemli değişiklikler görülebilmektedir. Örneğin 2015-2016 yılları arasında Antep fıstığı üretiminde dünyada %53'lük bir artış görülürken 2016 yılındaki toplam üretim miktarı tarihsel olarak ele alındığında en yüksek üretim seviyesi olan 1,31 milyon tona kadar çıkmıştır. Bu değer 2022 yılına gelindiğinde 2016 yılına kıyasla yaklaşık %22'lik bir düşüşle 1 milyon ton seviyelerine kadar gerilemiştir. 2023 yılına gelindiğinde ise toplam üretim miktarı tekrar 1,3 milyon ton seviyesine kadar çıkmıştır. (Tablo 2). Benzer şekilde dünya Antep fıstığı üretim alanlarında da yıllar içinde önemli değişiklikler olduğu görülmektedir. 2005 yılında 544 bin hektar olan dünya Antep fıstığı üretim alanı 2023 yılına gelindiğinde %87,7'lik bir artışla yaklaşık 1 milyon hektar seviyesine ulaşmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Dünya Antep Fıstığı Üretim Miktarı ve Ekim Alanı

Yıl	Üretim		Ekim Alanı	
	Miktar (bin ton)	Bir önceki yıla göre değişim (%)	Alan (Bin Ha)	Bir önceki yıla göre değişim (%)
2005	515	-	544	-
2010	718	39,4	520	-6,3
2015	862	20,0	629	23,5
2016	1.315	52,6	863	29,5
2017	1.164	-11,5	757	-8,8
2018	985	-15,4	741	-27,2
2019	891	-9,6	1.051	41,7
2020	1.130	26,8	866	-15,7
2021	1.215	7,5	1.099	34,5
2022	1.027	-15,5	940	2,4
2023	1.303	26,9	1.021	8,6

Kaynak: FAO, 2025, Erişim T: 15.02.2025, *: TÜİK Türkiye verisine göre güncellenmiştir.

2023 yılı itibariyle dünya Antep fıstığı üretiminin %51,8'i ABD, %23,6'sı İran ve %13'ü Türkiye tarafından olmak üzere toplam üretimin yaklaşık %89'u bu 3 ülke tarafından gerçekleştirilmiştir. Çin ve Suriye ise Antep fıstığı üretim miktarı bakımından sırasıyla 4. ve 5. sırada yer almaktadırlar. 2023 yılı itibari ile Antep fıstığı üretiminde lider konumda olan ABD'nin toplam üretimi 676 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Bu üretimi 308 bin ton ile İran, 176 bin ton ile Türkiye, 81 bin ton ile Çin ve 45 bin ton ile Suriye izlemektedir. Tablo 3 incelendiğinde, ele alınan dönemlerde İran'ın 2005, 2015, 2016, 2017 ve 2019 yılları arasında Antep fıstığı üretiminde dünya lideri olduğu görülmektedir. 2018 yılında ise üretimde önemli bir düşüş yaşanmış ve ABD ve Türkiye'nin ardından 3. sıraya yer almıştır. Üretimde meydana gelen bu düşüşün ana nedeni bahar aylarında gerçekleşen don olayları ve diğer iklimsel

faktörlerdir. Türkiye ise; 2015, 2018 ve 2020 yıllarındaki üretimi ile en fazla Antep fıstığı üreten 2. ülke konumunda olmuştur (Tablo 3).

Tablo 3. Ülkelere Göre Antep Fıstığı Üretim Miktarı (bin ton)

Yıl	ABD	İran	Türkiye	Çin	Suriye	Diğer	Toplam
2005	128	230	60	34	45	19	515
2010	237	216	128	58	57	22	718
2015	122	430	144	84	53	29	862
2016	407	575	170	79	50	35	1.315
2017	272	649	78	77	51	37	1.164
2018	448	144	240	76	62	16	985
2019	336	338	85	82	32	18	891
2020	474	190	296	83	69	18	1.130
2021	524	430	119	80	43	18	1.215
2022	400	242	239	82	45	19	1.027
2023	676	308	176	81	45	17	1.303

Kaynak**:** FAO, 2025 Erişim Tarihi: 15.02.2025

Antep fıstığı üretim alanı büyüklüğüne göre en yüksek paya sahip ülkeler 2023 yılı itibariyle sırasıyla Türkiye (%41), İran (%27), ABD (%18), Suriye (%6), Tunus (%3) ve Çin'dir (%3). 2005 yılında 745 bin hektar olan dünya Antep fıstığı toplam üretim alanı, 2022 yılına gelindiğinde %64'lük bir artış göstererek 1,2 milyon hektara ulaşmıştır. Bu değer 2023 yılına gelindiğinde yaklaşık %16'lık bir düşüşle 1 milyon hektar seviyesine gerilemiştir. Türkiye, 421 bin hektar Antep fıstığı üretim alanı ile dünyada bulunan toplam üretim alanının yaklaşık %41'ini temsil etmektedir. Türkiye'nin 2005 yılında 241 bin ha olan Antep fıstığı üretim alanı zaman içinde yaklaşık %75'lik bir artış kaydederek 2023 yılına gelindiğinde 421 bin ha seviyelerine ulaşmıştır. Üretim miktarı bakımından son yıllarda Antep fıstığı üretiminde lider konumda bulunan ABD ise üretim alanı bakımından dünyada 3. sırada bulunmaktadır. Bu durum ABD'nin verimlilik bakımından İran ve Türkiye'nin önünde olduğunu göstermektedir (Tablo 4).

Tablo 4. Ülkelere Göre Antep Fıstığı Üretim Alanı (bin ha)

Yıl	İran	Türkiye*	ABD	Suriye	Tunus	Çin	Diğer	Toplam
2005	338	241	42	57	36	16	15	745
2010	288	221	55	56	35	24	19	698
2015	334	291	94	60	27	28	28	862
2016	553	313	97	60	27	27	39	1116
2017	430	329	101	60	27	27	44	1018
2018	147	355	107	60	26	27	19	741
2019	411	366	138	60	26	26	22	1.050
2020	216	382	151	60	28	27	22	885
2021	497	389	166	60	27	27	23	1.190
2022	497	409	173	61	27	27	24	1.218
2023	274	421	187	61	27	26	26	1.021

Kaynak: FAO, 2025, *TÜİK, 2025. Erişim Tarihi: 15.02.2025

2.1.1.2. Dış Ticaret

Bu bölümde dünya Antep fıstığı dış ticaret istatistikleri ülkeler bazında değerlendirilmiştir. İncelenen veriler FAO tarafından paylaşılan ve taze, kurutulmuş, kabuklu, kabuksuz ve diğer şekillerde olmak üzere tüm Antep fıstığı dış ticaret hacim ve değerlerini kapsamaktadır.

Dünya Antep fıstığı dış ticaret verileri incelendiğinde, 2023 yılında üretilen 500 bin ton Antep fıstığının dış ticarete konu olduğu görülmektedir. 2005 yılı verileri ile kıyaslandığında küresel Antep fıstığı ihracat miktarı ve değerinde 2023 yılına gelindiğinde sırasıyla %85 ve %192'lik bir artış gerçekleşmiştir. En yüksek ihracat miktarı ve değerinin gerçekleştiği bu yılda ihracat miktarının 500 bin ton, ihracat değerinin ise 3.923 milyon dolar seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir (Tablo 5, Tablo 6).

Antep fıstığı ihracatı ülkeler bazında incelendiğinde, 2023 yılı itibari ile en yüksek ihracat miktarına sahip ülkenin -üretimde olduğu gibi- 330 bin ton ile ABD olduğu görülmektedir. ABD bu miktar ile 2023 yılındaki toplam küresel Antep fıstığı ihracatının %66'sını temsil etmiştir. ABD'yi sırasıyla İran (%8), Belçika (%5), Birleşik Arap Emirlikleri (%3) ve Almanya (%3) takip etmektedir. İhracat değeri olarak ele alındığında da ABD yaklaşık 2,4 milyar dolar ile 2023 yılı toplam küresel Antep fıstığı ihracatının %61'ini temsil etmektedir. TÜİK verilerine göre, Türkiye'nin Antep fıstığı ihracatı 2005 yılında bin ton seviyelerinde iken 2023 yılına gelindiğinde 10 bin ton seviyelerine kadar yükselmiştir (Tablo 5, Tablo 6).

Tablo 5. Ülkelere Göre Dünya Antep Fıstığı İhracat Miktarı (bin ton)

Ülke / Yıl	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
ABD	50	104	82	136	192	193	230	178	222	238	330
İran	138	153	125	138	131	42	81	204	135	53	39
Belçika	4	8	8	8	11	10	8	8	12	12	27
Birleşik Arap Emirlikleri	11	0	12	9	7	11	11	11	12	16	18
Almanya	15	19	14	17	13	15	10	17	17	25	17
Türkiye*	1	1	5	8	5	8	10	11	21	19	10
Çin	22	58	51	83	66	68	70	16	12	6	6
Hollanda	10	18	9	10	9	8	7	5	5	6	6
Diğer	19	27	15	18	16	22	29	25	29	29	47
Dünya	**270**	**388**	**321**	**427**	**450**	**377**	**456**	**475**	**465**	**404**	**500**

Kaynak: FAO, 2025, Erişim T:15.02.2025 HS Kodu: 080250: Antep Fıstığı, taze veya kurutulmuş
*TÜİK, 2025. Erişim Tarihi: 15.02.2025. 2005 yılı için: 80250000011, Antep fıstığı (kabuklu) + 80250000012, Antep fıstığı (kabuksuz). 2010 yılı için: 80250000000 Antep fıstığı (taze/kurutulmuş) Diğer yıllar için: 80251000000 Antep fıstığı; kabuklu (taze veya kurutulmuş) + 80252000000 Antep fıstığı; kabuksuz (taze veya kurutulmuş) + 200819130012 Antep fıstıkları; kavrulmuş, ambalajda net >1 kg + 200819930012 Antep fıstıkları; kavrulmuş, ambalajda net <=1 kg

Tablo 6. Ülkelere Göre Dünya Antep Fıstığı İhracat Değeri (milyon $)

Ülke/ Yıl	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
ABD	258	633	755	1.074	1.418	1.506	1.857	1.479	1.760	1.791	2.381
İran	724	1.159	841	1.273	1.175	326	557	1.371	914	320	317
Türkiye	7	14	75	95	71	104	131	118	210	182	142
Almanya	96	157	166	193	144	174	119	186	174	249	199
Birleşik Arap Emirlikleri	30	2	55	39	34	67	80	70	73	113	134
Belçika	20	65	74	83	95	87	67	72	105	106	226
Hollanda	50	90	95	114	83	78	63	57	53	55	62
Çin	45	221	275	403	314	391	408	109	89	47	45
Diğer	113	207	127	131	120	206	260	244	268	289	417
Dünya	**1.343**	**2.548**	**2.463**	**3.405**	**3.454**	**2.939**	**3.542**	**3.706**	**3.646**	**3.152**	**3.923**

Kaynak: FAO, 2025, Erişim T: 15.02.2025 HS Kodu: 080250: Antep Fıstığı, taze veya kurutulmuş
*TÜİK, 2025. Erişim Tarihi: 15.02.2025. 2005 yılı için: 80250000011, Antep fıstığı (kabuklu) + 80250000012, Antep fıstığı (kabuksuz). 2010 yılı için: 80250000000 Antep fıstığı (taze/kurutulmuş) Diğer yıllar için: 80251000000 Antep fıstığı; kabuklu (taze veya kurutulmuş) + 80252000000 Antep fıstığı; kabuksuz (taze veya kurutulmuş) + 200819130012 Antep fıstıkları; kavrulmuş, ambalajda net >1 kg + 200819930012 Antep fıstıkları; kavrulmuş, ambalajda net <=1 kg

Dünya Antep fıstığı ithalat verileri incelendiğinde ise, 2023 yılı itibariyle toplam ithalatın yaklaşık 3,5 milyar dolar değer ile 431 bin ton seviyelerinde olduğu görülmektedir. 2005 yılı

ile karşılaştırıldığında dünya Antep fıstığı ithalat miktarında yaklaşık %78'lik bir artış olduğu tespit edilmiştir. İthalat değeri açısından incelendiğinde ise bu artışın yaklaşık %237 seviyelerinde olduğu görülmektedir. En yüksek Antep fıstığı ithalat miktarının 441 bin ton ile 2021 yılında, en yüksek Antep fıstığı ithalat değerinin ise yaklaşık 3,6 milyar dolar ile 2019 yılında gerçekleştirildiği görülmektedir (Tablo 7, Tablo 8).

Dünya Antep fıstığı ithalat verileri ülkeler bazında incelendiğinde ise 2023 yılı itibari ile Çin 82 bin ton ile lider konumdadır. Çin'i 45 bin ton ile Almanya, 29 bin ton ile Hindistan ve 27 bin ton ile İtalya takip etmektedir. Çin'in 2021 yılında gerçekleştirdiği 143 bin tonluk ithalat miktarında 2022 yılına gelindiğinde yaklaşık %66'lık bir düşüş gözlemlenmiştir. Bu düşüşün nedeninin Çin'in ana tedarikçisi konumunda olan ABD ve İran'ın Antep fıstığı üretiminde 2022 yılında meydana gelen önemli düşüşler olduğu tahmin edilmektedir. İthalat değerleri açısından incelendiğinde 2023 yılında Antep fıstığı için en çok ödeme yapan ülkelerin sırasıyla Çin, Almanya, İtalya ve Hindistan olduğu görülmektedir. 2023 yılı itibari ile Çin'in Antep fıstığı ithalatı 531 milyon dolar seviyelerinde olurken, Almanya 436, İtalya 302, Hindistan ise yaklaşık 210 milyon dolarlık bir Antep fıstığı ithalatı gerçekleştirmiştir. Dünya genelinde Antep fıstığı ticareti büyümektedir. ABD, İran ve Almanya en büyük ihracatçılar olurken, Çin, Almanya ve Hindistan en büyük ithalatçılar arasındadır. 2023'te küresel ihracat değeri 3,9 milyar dolara, ithalat miktarı ise 431 bin tona ulaşmıştır. Talep artarken, ticaret dinamikleri değişim göstermektedir (Tablo 7, Tablo 8).

Tablo 7. Ülkelere Göre Dünya Antep Fıstığı İthalatı (bin ton)

Ülke / Yıl	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Çin	56	154	82	124	138	138	179	123	143	49	82
Almanya	25	34	32	33	43	42	45	49	59	51	45
Hindistan	4	5	11	10	14	16	17	19	28	22	29
İtalya	13	11	11	12	14	16	18	20	25	24	27
Vietnam	0	0	0	0	0	2	4	5	8	17	22
BAE	13	19	18	14	12	13	13	13	14	18	21
Belçika	5	9	8	9	13	10	11	14	14	25	11
Diğer	126	131	125	120	120	122	145	131	150	162	194
Dünya	**242**	**363**	**287**	**322**	**354**	**359**	**432**	**374**	**441**	**370**	**431**

Kaynak: FAO, 2025, Erişim T: 15.02.2025 HS Kodu: 080250: Antep Fıstığı, taze veya kurutulmuş
*TÜİK, 2025. Erişim Tarihi: 15.02.2025 2005 yılı için: 80250000011, Antep fıstığı (kabuklu) + 80250000012, Antep fıstığı (kabuksuz). 2010 yılı için: 80250000000 Antep fıstığı (taze/kurutulmuş) Diğer yıllar için: 80251000000 Antep fıstığı; kabuklu (taze veya kurutulmuş) + 80252000000 Antep fıstığı;

kabuksuz (taze veya kurutulmuş) + 200819130012 Antep fıstıkları; kavrulmuş, ambalajda net >1 kg + 200819930012 Antep fıstıkları; kavrulmuş, ambalajda net <=1 kg

Tablo 8. Ülkelere Göre Dünya Antep Fıstığı İthalat Değeri (Milyon $)

Ülke / Yıl	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Çin	196	790	665	852	911	942	1.324	800	968	341	531
Almanya	153	270	372	367	396	430	433	516	539	472	436
İtalya	75	107	134	134	145	184	199	193	250	250	302
Hindistan	25	35	110	99	135	163	171	163	208	169	210
Vietnam	0	0	1	0	5	28	46	69	96	125	163
İspanya	83	77	84	93	97	117	143	147	139	138	145
Belçika	26	72	84	96	111	95	99	128	117	200	100
Diğer	492	975	1.034	985	942	1.042	1.210	1.097	1.175	1.401	1.650
Dünya	**1.050**	**2.326**	**2.484**	**2.626**	**2.742**	**3.001**	**3.625**	**3.113**	**3.492**	**3.096**	**3.537**

Kaynak: FAO, 2025, Erişim T: 15.02.2025 HS Kodu: 080250: Antep Fıstığı, taze veya kurutulmuş
*TÜİK, 2025. Erişim Tarihi: 15.02.2025 2005 yılı için: 80250000011, Antep fıstığı (kabuklu) + 80250000012, Antep fıstığı (kabuksuz). 2010 yılı için: 80250000000 Antep fıstığı (taze/kurutulmuş) Diğer yıllar için: 80251000000 Antep fıstığı; kabuklu (taze veya kurutulmuş) + 80252000000 Antep fıstığı; kabuksuz (taze veya kurutulmuş) + 200819130012 Antep fıstıkları; kavrulmuş, ambalajda net >1 kg + 200819930012 Antep fıstıkları; kavrulmuş, ambalajda net <=1 kg

2.1.2. Türkiye

2.1.2.1. Üretim

Antep fıstığı üretiminde tescilli ve sertifikalı fidan kullanımı son derece önemli olup, bu uygulama hem üreticilerin hem de ülke ekonomisinin kalkınması açısından kritik rol oynamaktadır. Kaliteli ve güvenilir fidan kullanımı, sürdürülebilir tarım uygulamalarını teşvik ederken, üreticilerin daha verimli ve sağlıklı ürünler elde etmelerini sağlar. Ayrıca, sertifikalı fidanların yaygın kullanımı hem kaliteyi artırır hem de tarımsal verimliliği yükseltir, böylece üreticilerin ekonomik kazançlarını artırır. Antep fıstığı yetiştiriciliğinde bahçe tesisi de büyük önem taşır. Bahçelerde doğru yapılandırılmış bir dikim düzeni, tozlanma ve meyve oluşumu için hayati öneme sahiptir. Erkek ve dişi ağaç oranı bu konuda belirleyici faktörlerden biridir. Yeterli verim elde edebilmek için bahçelerde erkek ağaçların sayısının doğru bir şekilde dengelenmesi gerekir. 1/8 veya 1/11 oranında erkek/dişi ağaç bulunması gerektiği belirtilmektedir. Erkek ağaçların, dişi ağaçlarla aynı dönemde çiçek açması önemlidir, çünkü bu durum döllenmenin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesini ve kaliteli meyve oluşumunu destekler (AK, 2001).

Ülkemizde Antep fıstığı yaygın olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yetiştirilmektedir. TÜİK verilerine göre, Türkiye'nin 2024 yılı Antep fıstığı üretimi 383 bin ton olarak

gerçekleşmiştir. Tarihsel olarak en yüksek üretim seviyesi bu miktar ile 2024 yılında gerçekleştirilmiştir. Türkiye'nin ikinci en yüksek Antep fıstığı üretimi ise 296 bin ton ile 2020 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu değer bir önceki yılın toplam üretim miktarı olan 85 bin tonun yaklaşık %248 fazlasına tekabül etmektedir. 2021'e gelindiğinde ise bu değer yaklaşık %60 oranında düşerek 119 bin ton seviyelerine gerilemiştir (Tablo 9).

Türkiye'nin Antep fıstığı üretim miktarı dalgalı bir seyir izlemektedir. Üretim alanı ve meyve veren ağaç sayısındaki değişimler bu dalgalanmalar üzerinde etkili olsalar da en önemli faktör, iklim koşulları ve periyodisitenin etkili olmasıdır. Türkiye'deki Antep fıstığı üretiminin genellikle kuru koşullarda yapılması iklim koşullarının verim üzerinde olan etkisini artırmaktadır. Türkiye'deki meyve veren Antep fıstığı ağacı sayısında da son yıllarda sürekli bir artış trendi görülmektedir. Tablo 9'da da görüldüğü gibi, 2005 yılında 28 milyon olan meyve veren ağaç sayısı 2024 yılında yaklaşık %123 artışla 62,4 milyon seviyelerine çıkmıştır. 2024 yılı itibariyle meyve vermeyen ağaç sayısı ise 37,8 milyon olarak tespit edilmiştir (Tablo 9).

Tablo 9. Türkiye Antep Fıstığı Ağaç Sayısı (bin adet) ve Üretim Miktarı (bin ton)

Yıl	Ağaç Sayısı (Bin Adet)		Üretim Miktarı (Bin Ton)	Bir Önceki Yıla Göre Üretim Miktarındaki Değişim (%)
	Meyve Veren	Meyve Vermeyen		
2005	28.000	18.491	60	-
2010	29.617	10.562	128	113
2015	40.597	11.633	144	12
2016	42.570	17.193	170	18
2017	47.766	19.460	78	-54
2018	49.558	20.529	240	207
2019	52.061	20.984	85	-64
2020	54.548	22.722	296	248
2021	55.464	23.699	119	-59
2022	58.144	25.470	239	100
2023	60.549	26.617	176	-26
2024	62.401	37.858	383	118

Kaynak: TÜİK, 2025. Erişim Tarihi: 15.02.2025

2.1.2.2. Dış Ticaret

Raporda, Türkiye'nin Antep fıstığı dış ticaret istatistikleri kabuklu, kabuksuz ve kavrulup ambalajlanmış olarak ele alınmıştır. TÜİK verilerine göre, Türkiye'nin 2024 yılı itibariyle Antep fıstığı ihracat miktarı toplam 16.190 ton, ithalat miktarı ise toplam 208 ton olarak gerçekleşmiştir. 2024 yılı itibariyle Antep fıstığı ihracat değeri 231,19 milyon dolar, ithalat

değeri ise 3,21 milyon dolar olarak kaydedilmiştir. Türkiye'nin 2015 ve 2024 yılları arasındaki Antep fıstığı ihracat miktarında %218'lik bir artış gerçekleşmiştir. Aynı dönemde ihracat değerindeki artış ise %210 seviyesindedir. Antep fıstığındaki en yüksek ihracat miktarı 20.658 ton ile 2021 yılında gerçekleşmiştir. Antep fıstığı ihracat değeri ise 2024 yılında en yüksek seviyesi olan 231,19 milyon dolara ulaşmıştır. Türkiye'nin en yüksek Antep fıstığı ithalat miktarı 2022 yılında 215 ton ile, en yüksek Antep fıstığı ithalat değeri ise 3,21 milyon dolar ile 2024 yılında gerçekleşmiştir. İthalat ve ihracat verileri incelendiğinde, birbirini takip eden yıllar arasında dahi önemli dalgalanmalar olduğu görülmektedir. Bu durum Türkiye ve diğer ülkelerdeki üretim miktarında meydana gelen dalgalanmalar, iç talep, ürün fiyatı gibi çeşitli faktörlerin dış ticaret üzerinde etkili olmasından kaynaklanmaktadır (Tablo 10).

Tablo 10. Türkiye Antep Fıstığı Toplam İthalat-İhracat Miktar ve Değeri

Yıl	İhracat Miktarı (ton)	İhracat Değeri (milyon $)	İthalat Miktarı (ton)	İthalat Değeri (milyon $)
2005*	823	7	37	0,4
2010**	717	13,97	14	0,24
2015	5.087	74,61	36	0,71
2016	7.579	94,85	65	0,96
2017	5.108	71,09	73	0,81
2018	8.102	104,48	118	1,85
2019	10.125	130,53	143	1,88
2020	10.881	118,46	92	1,11
2021	20.658	210,18	107	1,4
2022	19.423	182,31	215	2,51
2023	9.878	142,03	116	2,2
2024	16.190	231,19	208	3,21

Kaynak: TÜİK, 2025. Erişim Tarihi: 15.02.2025
*2005 yılı için: 80250000011, Antep fıstığı (kabuklu) + 80250000012, Antep fıstığı (kabuksuz)
**2010 yılı için: 80250000000 Antep fıstığı (taze/kurutulmuş)
Diğer yıllar için: 80251000000 Antep fıstığı; kabuklu (taze veya kurutulmuş) + 80252000000 Antep fıstığı; kabuksuz (taze veya kurutulmuş) + 200819130012 Antep fıstıkları; kavrulmuş, ambalajda net >1 kg + 200819930012 Antep fıstıkları; kavrulmuş, ambalajda net <=1 kg

Türkiye'nin Antep fıstığı ihracatı ülkeler bazında incelendiğinde, ilk sıraların Avrupa ve Asya ülkelerine ait olduğu görülmektedir. 2024 yılı itibari ile Türkiye'nin en çok Antep fıstığı ihraç ettiği ülkenin 3.002 ton ile Almanya olduğu görülmektedir. Bu değer 2024 yılında gerçekleştirilen toplam Antep fıstığı ihracatının yaklaşık %16'sını oluşturmaktadır. En çok ihracat yapılan ülkeler sıralamasında Almanya'yı 2.460 ton ile İtalya, 1.413 ton ile Kazakistan, 849 ton ile Kırgızistan ve 751 ton ile Tacikistan takip etmektedir. Ülkelere gerçekleştirilen ihracat verileri 2015-2023 yılları arasında incelendiğinde önemli değişimler olduğu görülmektedir. Bu tarihler arasında Almanya'ya yapılan ihracat %248 artarken İtalya'ya

yapılan ihracat ise %108 artış göstermiştir. 2015 yılında Kazakistan'a yapılan ihracat 1 ton seviyelerinde iken 2024 yılına gelindiğinde ciddi bir artış göstererek 1.413 ton seviyesine çıkmıştır. Aynı dönemde Kırgızistan'a yapılan ihracat 22, Tacikistan'a yapılan ihracat 14, Suriye'ye yapılan ihracat 87 ve Çin'e yapılan ihracat ise 19 katına çıkmıştır. Bu durum Türkiye'nin son zamanlarda Asya ülkeleri ile geliştirdiği ikili iyi ilişkiler ve yeni pazar arayışlarının bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde Almanya, yıllar içinde en yüksek alımları yaparak lider konumda kalmıştır. Türkiye'nin toplam Antep fıstığı ihracatı yıllar içinde değerlendirildiğinde özellikle son yıllarda önemli miktarda ürün ihraç edildiği görülmektedir (Tablo 11).

Tablo 11. Ülkelere Göre Türkiye Antep Fıstığı İhracat Miktarı (ton)

Ülke / Yıl	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Almanya	77	91	862	1.238	1.026	1.117	1.302	2.070	2.884	2.458	1.947	3.002
İtalya	181	252	1.180	1.787	909	1.781	1.804	1.183	3.468	2.472	1.015	2.460
Kazakistan	0	0	1	1	30	131	131	24	380	127	271	1.413
Kırgızistan	22	0	39	119	54	185	624	536	1.265	3.278	1.455	849
Tacikistan	0	0	53	179	189	51	40	128	754	1.262	552	751
ABD	26	19	305	477	478	444	311	645	781	442	450	706
Suriye	0	45	8	51	13	41	498	116	104	503	355	700
Özbekistan	0	0	0	31	5	36	124	24	177	196	271	541
Çin	0	0	21	61	51	627	391	1.925	1.778	823	493	396
Irak	1	10	115	309	234	487	502	296	1.280	1.413	272	303
Mersin Serbest Bölgesi	54	6	113	418	239	218	259	349	1.654	1.249	457	1.652
Diğer Ülkeler	462	293	2.392	2.906	1.881	2.984	4.139	3.583	6.133	5.201	2.340	3.417
Toplam	**823**	**717**	**5.087**	**7.579**	**5.108**	**8.102**	**10.125**	**10.881**	**20.658**	**19.423**	**9.878**	**16.190**

Kaynak: TÜİK, 2025. Erişim Tarihi: 15.02.2025
*2005 yılı için: 80250000011, Antep fıstığı (kabuklu) + 80250000012, Antep fıstığı (kabuksuz)
**2010 yılı için: 80250000000 Antep fıstığı (taze/kurutulmuş)
Diğer yıllar için: 80251000000 Antep Fıstığı; kabuklu (taze veya kurutulmuş) + 80252000000 Antep fıstığı; kabuksuz (taze veya kurutulmuş) + 200819130012 Antep fıstıkları; kavrulmuş, ambalajda net >1 kg + 200819930012 Antep fıstıkları; kavrulmuş, ambalajda net <=1 kg

Türkiye'nin Antep fıstığı ihracat değeri ülkeler bazında incelendiğinde 2024 yılı itibari ile yine ilk sırada Almanya'nın yer aldığı görülmektedir. Bu yılda gerçekleştirilen toplam 231,2 milyon dolarlık ihracatın %22'sini temsil eden 49,9 milyon dolarlık kısmı Almanya'ya yapılan satıştan elde edilmiştir. Almanya'yı 47,7 milyon dolar ile İtalya, 12,5 milyon dolar ile Kazakistan, 10,6 milyon dolar ile ABD ve 8,7 milyon dolar ile Kırgızistan takip etmektedir. İhracat miktarı bakımından 4. sırada yer alan Kırgızistan, ihracat değeri bakımından incelendiğinde 8,67 milyon dolar ile 5. sırada yer almaktadır. İhracat miktarı bakımından 706 ton ile 6. sırada bulunan ABD'nin ise ihracat değeri bakımından 4. sırada bulunduğu görülmektedir (Tablo 12). Bu durum farklı ülkelere ihraç edilen ürünlerin kalitesine göre farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır. Genel olarak, 2024 yılı itibarıyla Türkiye'nin Antep fıstığı ihracatında bir

artış gözlemlenmiştir. Başlıca pazarlar arasında belirli ülkelerdeki ihracat değerleri de dikkat çekici artışlar göstermektedir.

Tablo 12. Ülkelere Göre Türkiye Antep Fıstığı İhracat Değeri (milyon $)

Ülke / Yıl	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Almanya	1	2,4	13,8	16,2	16,1	17	21,4	26,5	33,6	30	36	49,9
İtalya	2.1	5,1	21,3	28,1	15,4	29,5	30,3	19,3	50	37,6	22,2	47,7
Kazakistan	0	0	0	0	0,3	1	1,1	0,1	2,4	0,8	2,4	12,5
ABD	0,2	0,3	4,3	5,3	6,3	5,5	4	7,1	7,9	5	7,9	10,6
Kırgızistan	0,1	0	0,3	0,9	0,4	1,4	4,2	3,4	7,5	15,9	10,2	8,7
Tacikistan	0	0	0,5	1,4	0,9	0,4	0,3	0,6	2,9	4,6	3,4	5,6
Özbekistan	0	0	0	0,2	0	0,2	0,8	0,1	0,9	1	2,3	4,9
Irak	0	0,1	1,3	3,2	2,7	4,2	6,1	3,4	8,7	9,2	4,6	4,8
Çin	0	0	0,2	0,6	0,5	5,3	3,8	15,2	12,8	6,1	6,3	4,4
Suriye	0	0,5	0,1	0,5	0,2	0,4	4,4	0,5	1,1	2,7	3,5	4
Mersin Serbest Bölgesi	0,3	0,1	1,8	6	3,4	3,4	4,7	4,7	21	13,9	5,3	21,6
Diğer Ülkeler	3,2	5,5	30,9	32,5	24,8	36	49,6	37,5	61,5	55,5	37,8	56,4
Toplam	**7**	**13,9**	**74,6**	**94,8**	**71,1**	**104,5**	**130,5**	**118,5**	**210,2**	**182,3**	**142**	**231,2**

Kaynak: TÜİK, 2025. Erişim Tarihi: 15.02.2025
*2005 yılı için: 80250000011, Antep fıstığı (kabuklu) + 80250000012, Antep fıstığı (kabuksuz)
**2010 yılı için: 80250000000 Antep fıstığı (taze/kurutulmuş)
Diğer yıllar için: 80251000000 Antep Fıstığı; kabuklu (taze veya kurutulmuş) + 80252000000 Antep fıstığı; kabuksuz (taze veya kurutulmuş) + 200819130012 Antep fıstıkları; kavrulmuş, ambalajda net >1 kg + 200819930012 Antep fıstıkları; kavrulmuş, ambalajda net <=1 kg

Türkiye'nin Antep fıstığı ithalatı ülkeler bazında incelendiğinde ise 2024 yılı itibariyle ilk beş sırada 97,7 ton ile İtalya, 53,2 ton ile Almanya, 13,5 ton ile ABD, 1,2 ton ile Birleşik Krallık ve 1 ton ile Fransa'nın yer aldığı görülmektedir. Aşağıdaki tablo incelendiğinde Türkiye'nin 2005-2024 yılları arasındaki Antep fıstığı ithalatının yaklaşık 5,6 katına çıktığı görülmektedir. 2024 yılında toplam 3,2 milyon dolarlık bir değere tekabül eden 207,8 ton Antep fıstığı ithalatı gerçekleşmiştir (Tablo 13) İthalat değeri açısından incelendiğinde ise ilk sırada 1,7 milyon dolar ile İtalya'nın yer aldığı görülmektedir. İtalya'yı 729 bin dolar ile Almanya, 179 bin dolar ile ABD, 24 bin dolar ile Birleşik Krallık ve 13 bin dolar ile de Fransa'nın takip ettiği görülmektedir (Tablo 14).

Tablo 13. Ülkelere Göre Türkiye Antep Fıstığı İthalat Miktarı (kg)

Ülke / Yıl	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
İtalya	21.250	4.000	17.153	15.100	1.600	760	45.000	985	31	102.231	42.196	97.759
Almanya	6.000	0	2.622	24.677	42.139	8.821	34.320	22.806	52.663	63.392	70.241	53.192
ABD	0	0	90	0	6.780	2.877	0	0	56	4.023	10	13.503
Birleşik Krallık	0	0	1.500	0	0	7.860	6.000	10.000	0	3.026	1.178	1.253
Fransa	0	0	1.280	0	9.072	0	16.000	488	6.010	6.070	1.000	1.000
Avustralya	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	481	0
İsviçre	0	0	0	0	0	0	0	0	6	0	125	0
Diğer	9.968	10.000	13.646	25.675	13.178	97.363	41.369	57.353	48.115	36.368	719	41.059
Toplam	**37.218**	**14.000**	**36.291**	**65.452**	**72.769**	**117.681**	**142.689**	**91.632**	**106.881**	**215.110**	**115.950**	**207.766**

Kaynak: TÜİK, 2025. Erişim Tarihi: 15.02.2025
*2005 yılı için: 80250000011, Antep fıstığı (kabuklu) + 80250000012, Antep fıstığı (kabuksuz)
**2010 yılı için: 80250000000 Antep fıstığı (taze/kurutulmuş)
Diğer yıllar için: 80251000000 Antep Fıstığı; kabuklu (taze veya kurutulmuş) + 80252000000 Antep fıstığı; kabuksuz (taze veya kurutulmuş) + 200819130012 Antep fıstıkları; kavrulmuş, ambalajda net >1 kg + 200819930012 Antep fıstıkları; kavrulmuş, ambalajda net <=1 kg

Tablo 14. Ülkelere Göre Türkiye Antep Fıstığı İthalat Değeri (bin $)

Ülke / Yıl	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
İtalya	232	94	342	307	49	26	657	19	0	1.429	1.111	1.723
Almanya	56	0	44	302	424	106	444	284	563	652	1.028	729
ABD	0	0	3	0	71	39	0	0	1,6	71	0	179
Birleşik Krallık	0	0	26	0	0	127	59	123	0	39	19	24
Fransa	0	0	15	0	100	0	283	10	82	47	14	13
Avustralya	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	0
İsviçre	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	2	0
Diğer	114	144	284	348	166	1.547	440	671	751	274	13	542
Toplam	**402**	**238**	**714**	**957**	**810**	**1.845**	**1.883**	**1.107**	**1.399**	**2.512**	**2.195**	**3.210**

Kaynak: TÜİK, 2025. Erişim Tarihi: 15.02.2025
*2005 yılı için: 80250000011, Antep fıstığı (kabuklu) + 80250000012, Antep fıstığı (kabuksuz)
**2010 yılı için: 80250000000 Antep fıstığı (taze/kurutulmuş)
Diğer yıllar için: 80251000000 Antep Fıstığı; kabuklu (taze veya kurutulmuş) + 80252000000 Antep fıstığı; kabuksuz (taze veya kurutulmuş) + 200819130012 Antep fıstıkları; kavrulmuş, ambalajda net >1 kg + 200819930012 Antep fıstıkları; kavrulmuş, ambalajda net <=1 kg

2.1.2.3. Tüketim

Türkiye'de kişi başına düşen Antep fıstığı tüketim verisi incelendiğinde bu değerin 2022 yılı itibariyle 2,5 kg seviyesinde olduğu tespit edilmiştir. Türkiye'de üretilen Antep fıstığı miktarının önemli bir bölümü iç tüketime ayrılmaktadır. Bu nedenle üretim miktarında meydana gelen dalgalanmalara paralel olarak kişi başına düşen tüketim miktarında da önemli dalgalanmalar görülmektedir. 2015-2022 yılları arasındaki değişimler incelendiğinde kişi başına düşen Antep fıstığı tüketiminde birbirini takip eden yıllar arasında bir yıl artış diğer yıl ise düşüş olduğu görülmektedir. Bu durumda Antep fıstığı üretim miktarında etkili olan periyodisitenin tüketim miktarını da doğrudan etkilediği söylenebilir. Birbirini takip eden yıllar

arasındaki değişimler incelendiğinde en önemli düşüş 2018-2019 yılları arasında %68 ile ve en önemli yükseliş ise 2019-2020 yılları arasında %275 ile gerçekleşmiştir. 2004-2022 yılları arasında ise kişi başına düşen Antep fıstığı tüketiminin yaklaşık 6 katına çıktığı görülmektedir. (Tablo 15) Meydana gelen bu değişimlerde periyodisite etkisi önemli bir rol oynamaktadır.

Tablo 15. Türkiye'de Kişi Başına Antep Fıstığı Tüketimi (kg/kişi)

YIL	2004	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Tüketim (kg/kişi)	0,4	1,6	1,5	1,8	0,8	2,5	0,8	3,0	0,8	2,5
Bir önceki döneme göre değişim (%)	-	300	-6	20	-56	213	-68	275	-73	213

Kaynak: TÜİK, 2024. Erişim Tarihi: 19.07.2024

2.1.2.4. Kendine Yeterlilik

Türkiye'nin Antep fıstığında yıllara göre kendine yeterlilik oranları Tablo 16'da verilmiş olup, tüm dönemlerde kendine yeterlilik oranının %100'den fazla olduğu görülmektedir. Yıllar arasında üretim ve tüketim miktarındaki değişimlere bağlı olmakla birlikte kendine yeterlilik oranlarında da değişimler olduğu görülmektedir. Türkiye'nin Antep fıstığında kendine yeterlilik oranı 2022 yılı itibari ile %103,1 olarak tespit edilmiştir. 2015-2022 yılları arasındaki ortalama kendine yeterlilik oranı ise %115,6 olarak hesaplanmıştır. En yüksek kendine yeterlilik oranı 2021 yılında %156 ile gerçekleşmiştir.

Tablo 16. Kendine Yeterlilik Oranı (%)

YIL	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Kendine Yeterlilik (%)	106,2	102,2	110,9	108,2	109,1	109,2	116,6	111,9	156,0	103,1

Kaynak: TÜİK, 2024. Erişim Tarihi: 19.07.2024

2.2. Üretim Yapısı

Türkiye'de yetiştirilen çeşitler, uzun ve oval olmak üzere iki grupta incelenir. Uzun grubu üretimin çoğunu kapsar, en yaygın çeşidi Uzun'dur. Bu grupta ayrıca Kırmızı, Halebi, Keten gömleği (Urfa), Beyaz Ben, Değirmi, Çakmak gibi çeşitler bulunur. Yeşil iç ve yüksek aroma bakımından sanayilik olarak tanımlanırlar. Oval grubu ise düşük periyodisite, yüksek çıtlama oranı ve kaliteli meyveleriyle bilinir. Bu çeşitler arasında Tekin, Siirt, Akıncı, Güzgüzeli ve Açıkgöz27 bulunmaktadır.

TÜİK verilerine göre, Türkiye'nin 2024 yılı Antep fıstığı üretimi 383 bin ton olarak gerçekleşmiştir. TÜİK'in 2024 yılı verilerine göre Türkiye'de 39 ilde Antep fıstığı üretimi yapılmaktadır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Antep fıstığı üretimi için gerekli olan coğrafi koşulları sağlamaktadır. Tablo 18'de görüldüğü gibi, TÜİK 2024 verilerine göre, Antep fıstığı üretiminin büyük kısmı GAP kapsamındaki illerde gerçekleşmektedir. 2024 yılı itibariyle Şanlıurfa'da 180.067 ton, Gaziantep'te 119.259 ton ve Siirt'te 29.361 ton Antep fıstığı üretimi gerçekleşmiştir**.** Bu üç ilin üretimi, Türkiye genelindeki Antep fıstığı üretiminin %86'sına karşılık gelmektedir. Üretim alanı bakımından incelendiğinde ise bu üç ilin Türkiye'de bulunan toplam Antep fıstığı üretim alanlarının %81'ini temsil ettiği görülmektedir. Şanlıurfa, Gaziantep ve Siirt illerinin Antep fıstığında dekara verimleri ise 2024 yılı için sırasıyla 82 kg, 83 kg ve 96 kg olarak tespit edilmiştir (Tablo 17).

Tablo 17. 2024 Yılı İtibariyle Türkiye'de En Fazla Antep Fıstığı Üreten İlk 3 Şehir

İller	Üretim Alanı (da)	Verim (kg/da)	Üretim (ton)
Şanlıurfa	2.200.695	82	180.067
Gaziantep	1.430.954	83	119.259
Adıyaman	304.064	96	29.361
Türkiye	**4.845.294**	**79**	**383.000**

Kaynak: TÜİK, 2024. Erişim Tarihi: 19.07.2024

2.2.1. Üretim Sistemi ve İşletmelerin Durum Değerlendirmesi

Hasat tarihleri, ürünlerin değerlendirme yöntemi ve çeşitlere göre değişiklik göstermektedir. Gıda sanayisine yönelik Antep fıstığı hasadı, meyvelerin renk ve aroma yoğunluklarının yüksek olduğu dönemde normal hasattan bir ay kadar erken (boz hasat) yapılmaktadır. Bu dönemde hasat edilen ürünler tatlı, çikolata ve dondurma yapımında kullanılmaktadır. Genellikle bölgesel farklılıklar bulunmakla birlikte, çerezlik olarak hasat edilen Antep fıstığı çeşitlere göre farklılık gösterip eylül ayından başlayarak ekim ayının ilk haftasına kadar devam etmektedir. Büyük üreticiler tarafından makineli hasatta tercihler arasına girmiştir. Hasat edilen Antep fıstığı, ayıklanıp güneşte kurutulmaktadır. Uygun hava koşullarında kurutulan Antep fıstığının nem oranı %7'nin altına kadar düşmektedir. Bu nem oranı, Antep fıstığının 24 aylık zaman süresi içerisinde depolanmasına olanak sağlamaktadır. Antep fıstığının yoğun olarak yetiştirildiği Gaziantep ve Şanlıurfa gibi illerde, hasat sonrası ilk iki ay boyunca Antep fıstığına yaş halde talep yoğun olmaktadır. Bu nedenle fıstık, taze kırmızı kabuklu olarak pazarda yerini almaktadır.

Antep fıstığının erken hasat edilenleri baklava üretiminde kullanılmak üzere satın alınırken, bir kısmı sanayiciler tarafından işlenmektedir. Hasat edilen ürün üretim sistemi döngüsünde Antep fıstığını kavlatma tesislerine getiren üreticinin talebi doğrultusunda işleme tabi tutulabilmektedir. Tercihe göre dış kabuk soyma ve kurutma (yaş), dış kabuk soyma ve kurutma (kuru), çıtlak ayırma, kırma, tuzlama ve kavurma, yıkama ve kabuk soyma, iç fıstık kurutma, ezme, parçalama ve paketleme gibi aşamalardan geçirilerek üreticiye geri teslim sağlanmaktadır. Antep fıstığı kayıtlı işleme tesisi sayıları İl Tarım ve Orman İl Müdürlüğü ve Ticaret ve Sanayi Odası kayıtlarına göre Gaziantep ilinde 20, Siirt ilinde 16, Şanlıurfa ilinde 11 işleme tesisi olduğu belirtilmiştir.

Türkiye'de küçük kuruyemiş perakendecilerinin büyük bölümü Antep fıstığını Gaziantep, Şanlıurfa, Siirt ve İstanbul illerindeki toptancı ya da komisyonculardan, küçük bir grup ise direkt üreticiden satın alabilmektedir.

Türkiye'de perakende Antep fıstığı pazarı, farklı satış kanalları üzerinden şekillenmektedir. Bu kanallar; bakkallar ve küçük marketler, açık ürün satışı yapan kuruyemişçiler, markalı açık ürün satan kuruyemiş mağaza zincirleri, e ticaret ağı ile satış, zincir marketlerde ambalajlı ürün satışı ve zincir marketlerde açık ürün satışı şeklinde gerçekleşmektedir.

2.2.2. Maliyet ve Fiyat Değerlendirmesi

Tablo 19'da 2003-2023 yılları arasında kaydedilen Antep fıstığı fiyatları Amerikan Doları ve Türk Lirası cinsinden belirtilmiştir. Tablo 18 incelendiğinde 2003 yılında 5,07 TL olan Antep fıstığı fiyatının 2023 yılına gelindiğinde enflasyonun da etkisiyle 212,14 TL seviyesine çıktığı görülmektedir. Dolar cinsinden incelendiğinde 2003 yılında 3,40 $ olan Antep fıstığı kilogram fiyatının 2023 yılına gelindiğinde %162'lik bir artışla 8,94 $ seviyesine yükselmiştir (Tablo 18).

Tablo 18. 2003-2023 Yılları Arası Antep Fıstığı Tüketici Fiyatı ($/kg, TL/kg)

Yıl	Fiyat ($)	Fiyat (TL)	Yıl	Fiyat ($)	Fiyat (TL)
2003	3,40	5,07	**2014**	8,75	19,12
2004	4,24	6,03	**2015**	6,42	17,46
2005	4,93	6,61	**2016**	5,23	15,79
2006	4,66	6,67	**2017**	5,38	19,61
2007	5,37	6,99	**2018**	6,16	29,62
2008	5,27	6,81	**2019**	6,37	36,11
2009	5,08	7,85	**2020**	5,95	41,70
2010	7,38	11,07	**2021**	5,03	44,65
2011	6,71	11,19	**2022**	6,02	99,69
2012	5,63	10,08	**2023**	8,94	212,14

2013	5,91	11,23			

Kaynak: TÜİK, 2024. Erişim Tarihi: 19.07.2024

Şekil 1

2003-2023 Yılı Antep Fıstığı Tüketici Fiyatı ($/kg)

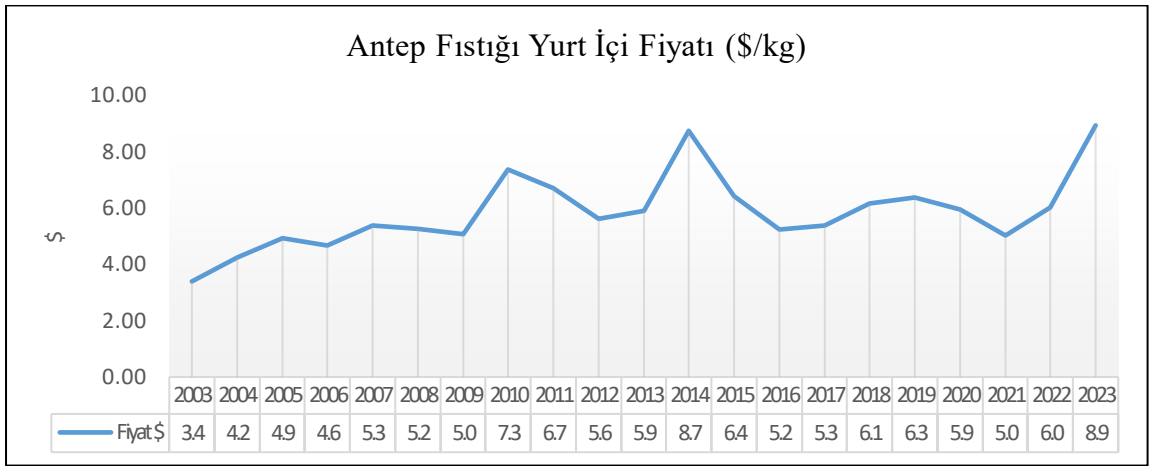

Tablo 20'de Türkiye'de Antep fıstığının üretim maliyetleri incelenmiş ve en çok yetiştiricilik yapılan Şanlıurfa ilinin üretim maliyetleri dikkate alınmıştır. Bu kapsamda TÜİK verileri çerçevesinde 2024 yılı Antep fıstığı üretim maliyeti 109 TL/kg olarak gerçekleşmiştir (Tablo 19).

Tablo 19. 2024 Yılı Antep Fıstığı Üretim Maliyeti (Şanlıurfa)

İşlem Açıklaması	İşlem tutarı (TL/da)
Ara Sürüm	1.120
Budama	999
Gübreleme	630
Zirai Mücadele	620
Diğer Bakım	600
Hasat	750
Harman	225
Pazara Hazırlama	171
Pazarlama	52
Toplam TL/da	5.167
Döner Sermaye Faizi TL/da	258
Değişen Masraflar Toplamı TL/da	**5.425**
Genel İdare Giderleri TL/da	162
Arazi Sermayesi Faizi TL/da	10.000
Sabit Tesis Amortismanı TL/da	44

Sabit Tesis Faizi TL/da	100
Sabit Masraflar Toplamı TL/da	**10.307**
Üretim Masrafları Toplamı TL/da	**15.732**
Verim kg/da	144
Ürün Maliyeti TL/kg	**109**

Kaynak: Şanlıurfa Tarım İl ve Orman Müdürlüğü Kayıtları, 2024

2.2.3. Finansman Yapısı

Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş. (TCZB), Ziraat Katılım Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatifleri (TKK) aracılığıyla kullandırılan faiz/kar payı destekli tarımsal krediler meyve yetiştiriciliği sektörü finansmanında önemli bir yere sahiptir. Bunun yanında TOB tarafından sağlanan destekler ve özel bankalar tarafından sağlanan krediler de üreticiler açısından önemli finansman kaynaklarıdır.

Üreticilerin finansman ihtiyaçlarının uygun koşullarda karşılanması amacıyla T.C. Ziraat Bankası A.Ş., Ziraat Katılım Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından yayımlanan 29 Aralık 2023 tarihli ve 8038 ile 8039 sayılı Cumhurbaşkanı Kararları ile Tarım ve Orman Bakanlığınca yayımlanan 2024/15 No.lu Uygulama Esasları Tebliği çerçevesinde 28 farklı konuda, değişen üst limitlerde ve %25-100 aralığında faiz/kar payı indirimli kredi/finansman kullandırımı yapılmaktadır. Kararlar kapsamında meyvecilik sektörüne aşağıdaki konularda hazine faiz/kâr payı destekli kredi/finansman kullandırımı yapılmaktadır.

- ✓ Meyve Yetiştiriciliği ve Bağcılık konusunda 25 da ve üzeri bahçe tesisi için 40 milyon TL üst limite kadar %75-100 arasında,
- ✓ Temel Bitkisel Üretim konusunda 10 milyon TL üst limite kadar %50-100 arasında,
- ✓ Meyve bahçelerinin basınçlı sulama sistemi tesislerinde, Basınçlı Sulama Sistemi Yatırımı konusunda 15 milyon TL üst limite kadar %75-100 arasında,
- ✓ Yurtiçi sertifikalı fidan üretimi yapılabilmesi için, Yurtiçi Sertifikalı Tohum, Fide, Fidan Üretimi konusunda 80 milyon TL üst limite kadar %100,
- ✓ Meyvelerin işlenmesi/kurutma/dondurma ve işlenen/kurutulan/dondurulan ürünlerin ambalajlaması amacıyla Tarımsal Ürünlerin İşlenmesi konusunda 30 milyon TL üst limite kadar %50-65 arasında,

değişen oranlarda faiz/kâr payı destekli yatırım ve işletme kredisi/finansmanı imkanı bulunmaktadır.

Tablo 20'de Hazine faiz/kar payı destekli tarımsal krediler kapsamında meyve yetiştiriciliği ve bağcılık konusunda kullandırılan kredilerin özellikli indirim kriterleri, indirim oranları ve kredi üst limitlerine yer verilmiştir.

Tablo 20. TCZB ve TKK Kredilerinde Faiz/Kar Payı Destek Oranları

Üretim Konuları	İndirim Oran (%)		Kredi Üst Limiti
	Yatırım Kredisi	İşletme kredisi	
MEYVE YETİŞTİRİCİLİĞİ ve	**75**	**75**	
Planlı Üretim	**20**	**20**	
Sözleşmeli üretim	–	15	
Yurt içi sertifikalı tohum, fide, fidan	10	10	
Basınçlı sulama sistemi kullanımı	–	10	**40.000.000**
Organik tarım/iyi tarım/biyolojik	–	5	
Kadın çiftçi/girişimci ve/ veya Genç	15	15	
Uygulanabilecek en yüksek indirim	100	100	

Kaynak: Anonim 2024/a (www.resmigazete.gov.tr/ Karar Sayısı: 8038-8039)

Mevzuatta belirtilen şartlara haiz olan üreticiler 1/1/2024-31/12/2026 tarih aralığında T.C. Ziraat Bankası A.Ş., Ziraat Katılım Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerine başvuru yaptıklarında kredi/finansman talepleri değerlendirmeye alınmaktadır.

Tarım Kredi Kooperatifleri (TKK) aracılığıyla sağlanan ayni kredilerle; sıvı ve katı gübre, yem, tarımsal ilaç, fide, fidan, motorin, kömür gibi tarımsal ihtiyaçlar, işletme kredisi kapsamında 1 yıl vadeli ayni olarak temin edilebilmektedir. Nakit krediler ise, üretim girdileri dışındaki finansman ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla nakit olarak verilmektedir ve bu krediler için de 1 yıl vadeli kullanım imkanı sunulmaktadır (Anonim 2024/b).

Ayrıca IPARD destekleri çerçevesinde, Tarım ve Balıkçılık Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması İle İlgili Fiziki Varlıklara Yönelik Yatırımlar tedbiri kapsamında Antep fıstığı işleme ve paketleme yatırımlarına % %50-75 oranında destek sağlanmaktadır (IPARD III Programı (2021-2027)).

2.2.4. Yatırım, Mekanizasyon ve Modernizasyon Yapısı

Antep fıstığı bahçeleri, sulanan ve sulanmayan koşullar olmak üzere iki farklı şekilde tesis edilmektedir. Kuru koşullarda yetiştiricilikte, ağaçların topraktan su alacağı alanların geniş tutulması önemlidir. Antep fıstığı yetiştiriciliğinin yoğunlaştığı Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yıllık yağış miktarı 500 mm'nin altındadır ve meyvelerin iç doldurma dönemi olan yaz aylarında bu bölgede neredeyse hiç yağış almamaktadır. Bu nedenle, bitkilerin su ihtiyacını

karşılayabileceği yeterli alanın bırakılması için dikim aralıklarının geniş tutulması gerekmektedir. Kuru koşullarda kurulacak bahçelerde, dikim aralık ve mesafelerinin geniş tutulması, bitkinin toprakta depolanan sınırlı suyu daha verimli bir şekilde kullanabilmesini sağlamaktadır.

Sulu koşullarda ise, kullanılacak anacın daha dikkatli seçilmesi ve modern meyve yetiştiriciliğine uygun olarak dikim aralıklarının daha sık tutulması önemlidir. Sulanan koşullarda, özellikle sıra üzeri mesafenin daraltılması yoluyla sık dikim yapılması, birim alandaki ağaç sayısını artırarak verimi doğrudan yükseltmektedir. Modern meyvecilikte bodurluk istenmekte, böylece birim alanda daha fazla bitki dikilerek kaliteli ve yüksek verim hedeflenmektedir. Dikim aralıkları sık tutulduğunda, birim alandaki ağaç sayısı artmakta ve buna bağlı olarak dekara düşen verim de artmaktadır. Antep fıstığı bahçelerinde traktörle toprak işlemenin 2 yönlü (kontur sürüm) yapılabilmesi için sıra üzeri mesafenin en az 3 metre tutulması önerilmektedir.

Hasat döneminde geniş alanlarda Antep fıstığı bahçeleri kurulduğunda, ilerleyen yıllarda makinalı tarım (makinalı hasat, makinalı budama) yapılabilmesi için sıra arası mesafenin ve terbiye sisteminin makinalı hasata uygun şekilde yapılması gerekmektedir. Antep fıstığı, elle veya mekanik hasada elverişli bir meyve türüdür. Ülkemizde Antep fıstığı hasatı genellikle elle yapılmaktadır. Teknolojinin ilerlemesi ve işçilik maliyetlerinin de yükselmesiyle birlikte, meyvelerin ağaçtan düşürülmesini sağlayan mekanik hasat yöntemi giderek daha fazla tercih edilmesi beklenmektedir. Mekanik hasatta genellikle gövde ve dal sarsıcı sistemlerin yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bu konuda gerçekleştirilecek Ar-Ge faaliyetleri ve teşviklerin artırılması önem arz etmektedir.

2.3. Pazarlama Yapısı

Antep fıstığı, küçük ve orta ölçekli üreticiler tarafından farklı şekillerde pazarlanmaktadır. Bahçeden doğrudan satış yapan üreticilerde iki farklı işlem yapılmaktadır. Üreticiler ya fıstığı kendileri toplayıp, işlenmek üzere işletmelere satmaktadır, ya da toplama işlemine karışmadan, doğrudan ağaçta ürününü satmaktadır. Bu üreticiler, genellikle daha fazla ve kaliteli üretim üzerine yoğunlaşmaktadırlar. Küçük üreticiler, hasattan sonra taze fıstığı kavlatmak için ürünlerini kavlatma tesislerine götürüp hizmet satın almaktadırlar. Üreticiler, kavlatma ve kurutma işlemleri sonrasında, ürünlerini uygun saklama koşullarında depolamaktadırlar.

Antep fıstığı, borsalar aracılığıyla da pazarlanmaktadır. Standartları belirlenen Antep fıstığının, emniyetli ve sağlıklı koşullarda depolanması ve ürün senetleri vasıtasıyla ticaretinin

kolaylaştırılması amacıyla, Antep fıstığı lisanslı depo tebliği 2005 yılından itibaren uygulanmaktadır. 29.10.2016 tarihli 29842 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren Antep fıstığı lisanslı depo tebliği 10/2/2005 tarihli ve 5300 sayılı tarım ürünleri lisanslı depoculuk kanunu ile 12/4/2013 tarihli ve 28616 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Yönetmeliğine dayanılarak hazırlanmıştır. Antep fıstığının depolanacağı lisanslı depolarda bulunması gereken asgari niteliklere ve depolama hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin usul ve esaslar ile Antep fıstığı lisanslı depoculuk faaliyetlerine dair diğer hususları kapsamaktadır (Anonim 2024/d). Antep fıstığı toptancıları, ihracatçılar, sanayiciler ve ithalatçılar, pazarladıkları ürünleri farklı üretici firmalardan temin etmektedirler. Depoculuk ve işleme faaliyetleri bu sektör için büyük önem taşımaktadır. T.C. Ticaret Bakanlığı İç Ticaret Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak, Antep fıstığı lisanslı depoları için faaliyet izni almak isteyen şirketlerin depo ve tesisleri, Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Yönetmeliği'ne uygunluk açısından detaylı bir incelemeye tabi tutulur (Anonim 2024/e). Bu inceleme, ilgili yönetmeliğin gerekliliklerine uyumun sağlanmasını temin etmek amacıyla gerçekleştirilen bir yerinde değerlendirme sürecidir. İnceleme komisyonu, depo yapıları, altyapı, depolama koşulları, ürün güvenliği ve kalite standartları gibi çeşitli kriterleri göz önünde bulundurarak denetim yapar. Bu süreç, hem depolama hizmeti sunan firmaların yasal gerekliliklere uygun olmasını sağlamak hem de Antep fıstığı gibi hassas tarım ürünlerinin kalitesini ve güvenliğini korumak için kritik öneme sahiptir.

Lisanslı depoculuk, tarım ürünleri ticaretini kolaylaştırmayı, depolama için yaygın bir sistem oluşturmayı, ürün sahiplerinin mallarının güvenliğini sağlamak ve kalitesini korumayı, ürünlerin sınıf ve derecelerinin yetkili sınıflandırıcılar tarafından belirlenmesini sağlamayı, tarım ürünleri lisanslı depo işleticilerinin ayrım gözetmeksizin tarım ürünlerini kabul etmelerini temin etmeyi, ürünlerin mülkiyetini temsil eden ve finansmanını, satışını ve teslimini sağlayan ürün senetleri çıkarmayı, ayrıca standartları belirlenmiş tarım ürünlerinin ticaretini geliştirmek amacıyla tarım ürünleri lisanslı depoculuk sisteminin kuruluş, işleyiş ve denetimine ilişkin usûl ve esasları düzenlemektir. Kısaca, lisanslı depo kavramı; yatırımcıların elinde bulunan elüslerin (elektronik ürün senedi) fiziksel karşılıklarının belirli bir ücret karşılığında depolandığı yerleri ifade eder. Şekil 1'de Antep fıstığı iş akışında pazarlama sistemi görülmektedir. Antep fıstığı kalite ve sınıflandırma kriterleri EK 1 de bulunmaktadır.

Lisanslı depoculuk faaliyetlerinin artmasıyla, pazarın hijyen ve kalite taleplerini karşılamak daha kolay hale gelecektir. Lisanlı depoculuğun tercih edilmesi ihracatın önündeki en büyük engel olan mikotoksinin depolama koşullarında ki oluşumunun önüne geçecektir.

Şekil 2

Ticaret Borsası Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk A.Ş Antep Fıstığı İş Akış Şeması

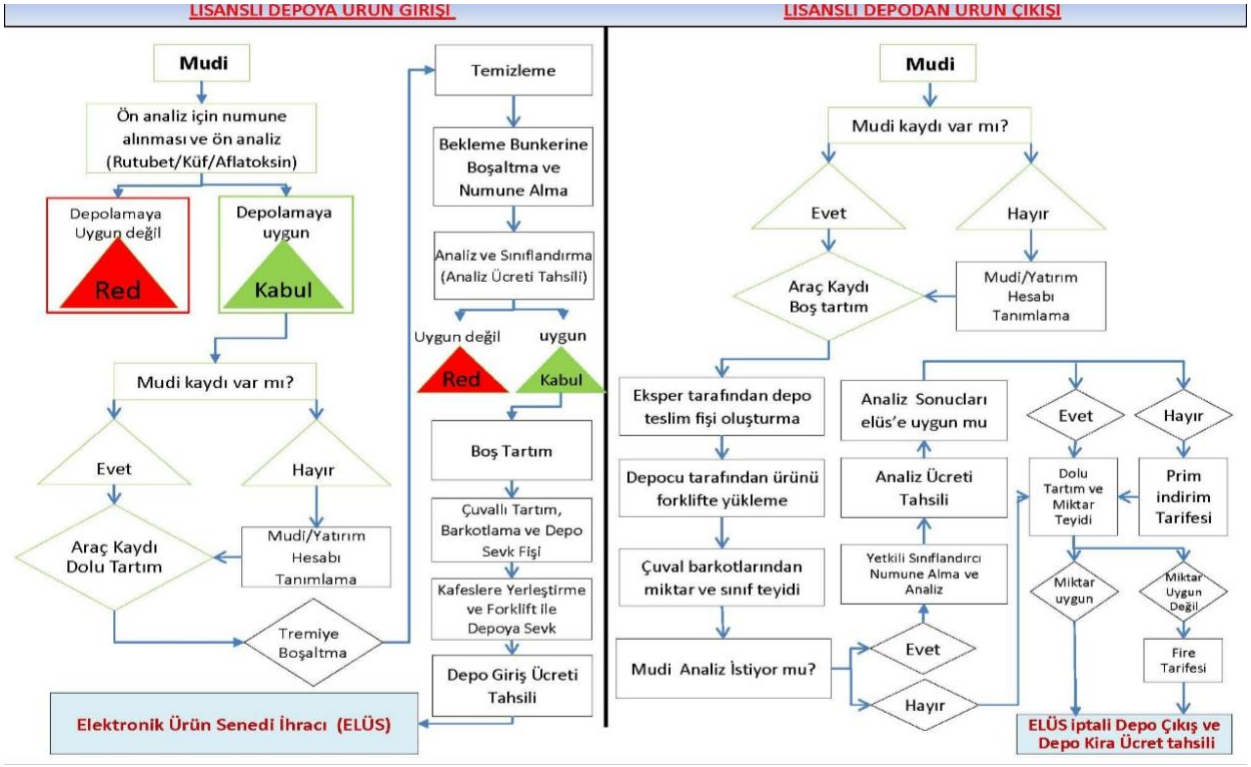

Kaynak: https://gtblidas.com/tr/is-akis-semasi

2.4. Kamu ve STK'ların Rolü

2.4.1. Kurumsal Çerçeve

Sektördeki kamu kuruluşları, Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü, Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü, Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü (TAGEM), Ticaret Bakanlığı, Sanayi Bakanlığı tarafından desteklenmektedir. TAGEM bünyesinde Antepfıstığı Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü bulunmaktadır. Antep fıstığı konusunda faaliyet gösteren ihracatçı birlikleri, ticaret borsaları ve çeşitli STK'lar ise sektörü özel kuruluşlar olarak temsil etmektedir.

2.4.2. Yasal Çerçeve

Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yürütülen yönetmelikler mevcuttur. Üretim ve pazarlama süreçlerinde Bakanlık tarafından belirlenen yönetmelik ve yönergelere uyulması zorunludur. Antep fıstığı ile ilgili yönetmelikler ve tebliğler;

- Türk Gıda Kodeksi Bulaşanlar Yönetmeliği (Resmi Gazete: 05.11.2023-32360)

- Türk Gıda Kodeksi Pestisitlerin Maksimum Kalıntı Limitleri Yönetmeliği (Resmi Gazete: 27.09.2021-31611 Mükerrer)
- Türk Gıda Kodeksi Gıda Etiketleme ve Tüketicileri Bilgilendirme Yönetmeliği (Resmi Gazete: 26.01.2017 – 29960 Mükerrer)
- Türk Gıda Kodeksi Mikrobiyolojik Kriterler Yönetmeliği (Resmi Gazete: 29.12.2011 – 28157 (3. mükerrer))
- Türk Gıda Kodeksi Gıda İle Temas Eden Madde ve Malzemelere Dair Yönetmelik (Resmi Gazete: 05.04.2018 - 30382)
- Gıda İşletmelerinin Kayıt ve Onay İşlemlerine Dair Yönetmelik (17.12.2011-28145)
- Gıda Hijyeni Yönetmeliği (17.12.2011- 28145)

- Antep fıstığı lisanslı depo tebliği,
- Dış ticarette standardizasyon tebliği.

2.4.3. Kalite ve Standardizasyon

Antep fıstığının kalite standartları korunarak, ürünün değer kaybetmeden pazara sunulup ulusal ve uluslararası pazarda rekabet gücü arttırılmak önemlidir. Bu amaç doğrultusunda uygulanan TSE Standartları: Tüm üreticilerin, Türk Standartları Enstitüsü (TSE) tarafından belirlenen standartlara uygun üretim yapması sağlanmalıdır. Bu standartlar, fıstığın kalitesini ve tüketici güvenliğini korur. Antep fıstığı ile ilgili TSE tarafından çıkarılan standartlar;

- TSE 13693 Kırmızı kabuklu Antep fıstığı
- TSE 1285 Sert kabuklu Antep fıstığı
- TSE 7764 Kavrulmuş ve tuzlanmış kabuklu Antep fıstığı
- TSE 1537 İç Antep fıstığı
- TSE 3989 Kuruyemiş olarak kullanılan Antep fıstığı
- TSE 2993 Antep fıstığı ezmesi

Bu standartlar Antep fıstığının çeşitli işlenme şekilleri ve kullanımlarına yönelik kalite ve hijyen kriterlerini içermektedir.

2.4.4. Uluslararası Entegrasyon

Sektör kapsamında, uluslararası alanda kabul görmüş olan kalite ve standartlar aşağıdaki gibidir;

ISO 22000 Gıda Güvenliği Yönetim Sistemi, 1 Eylül 2005'te yayınlanmış ve HACCP'in yerine geçerek dünya çapında güvenli gıda üretim zinciri oluşturmak amacıyla uluslararası bir standart haline gelmiştir. Bu standart, tedarikçiler, kullanıcılar, yasal otoriteler, tüketiciler ve tüm ilgili birimler arasında iletişimi ve güvenli gıdanın her basamakta izlenebilirliğini sağlamayı esas almaktadır.

IFS - Uluslararası Gıda Standardı, çıkış noktasını Global Gıda Güvenliği Girişimi (GFSI) oluşturmaktadır. GFSI, Avrupa, Kuzey Amerika ve Avustralya'da başlangıçta 40 ticari işletmenin katılımı ile ortaya çıkmıştır. GFSI'nin amacı, global bir gıda güvenilirliği standardizasyonu hazırlayıp, işletmelerin kendi pazarlarında daha güvenli gıda ürünleri satmalarını sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda GFSI, anahtar kriterler belirleyerek gıda güvenliği standardını ölçülebilir hale getirmiştir. Sistemin nihai amacı, gıda işleyen tedarikçilerin, perakendecilere, gıda güvenliği ve hijyen açısından uygun ürünler temin etmelerini sağlamaktır (Sansawat & Muliyil, 2011).

2.4.5. Denetim

Antep fıstığı üretim ve işleme süreci denetimleri, gıda güvenilirliği kapsamında Bakanlığımız kontrol görevlileri tarafından gerçekleştirilmektedir.

Gıdalarda mikotoksinler ile ilgili resmi kontroller 5996 sayılı Kanun kapsamında hazırlanan 05.11.2023 tarih ve 32360 sayı ile yayımlanarak yürürlüğe giren "TGK Bulaşanlar Yönetmeliği"nde belirlenmiştir. Resmi kontrol numuneleri "Gıda Maddelerinde Mikotoksinlerin Seviyesinin Resmi Kontrolü için Numune Alma, Numune Hazırlama ve Analiz Metodu Kriterleri Tebliği" ne uygun olarak alınmaktadır. Bu Tebliğ, 401/2006 sayılı Komisyon Tüzüğü dikkate alınarak AB'ye uyum çerçevesinde hazırlanmıştır.

Antep fıstığında aflatoksin ve okratoksin A tespiti ile ilgili olarak İl Müdürlüklerinin kendi bünyesinde yürüttüğü rutin denetim ve kontrollere ek olarak, Bakanlık Gıda Kontrol Planı kapsamında Antep fıstığında aflaotoksin ve okratoksin A kontrolüne yönelik olarak alınan gıda numunelerinin "TGK Bulaşanlar Yönetmeliği"nde yer alan limitlere uygunluğu analiz edilerek analiz sonucu uygunsuz çıkan numunelerle ilgili 5996 sayılı kanun kapsamında işlem tesis edilmektedir. Ayrıca Bakanlık Gıda Kontrol Planı dışında rutin, şüphe, şikayet vb. sebeplerle

Antep fıstığında aflaotoksin ve okratoksin A kontrolüne yönelik olarak numuneler alınmakta ve uygun olmayan numune sonuçlarına göre işletmelere 5996 sayılı Kanun kapsamında gerekli idari yaptırımlar (para cezası, ürünlerin toplatma cezası vs.) uygulanmaktadır.

2.4.6. Desteklemeler

Antep fıstığı üreticilerine yönelik güncel desteklemeler, Türkiye'deki tarım politikaları çerçevesinde, Antep fıstığı üretimini teşvik etmek ve üreticilerin gelirlerini artırmak amacıyla çeşitli kalemlerde sağlanmaktadır. Bu desteklemeler genellikle Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yürütülmektedir ve başlıca şu kategorilere ayrılmaktadır:

2.4.6.1. Bitkisel Üretimin Desteklenmesi

2024 yılında yapılacak bitkisel üretime yönelik desteklemeler kapsamında Antep fıstığı üreticilerine;

Mazot ve Gübre Desteği: Üreticilerin maliyetlerinin bir kısmını karşılamak ve verimliliği artırmak amacıyla verilmektedir. 2024 üretim yılı Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) kayıtlarına göre tarımda kullanılan mazot ve gübre için; Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli kapsamında desteklenen havzalarda yetiştirilen "Diğer Ürünler" kategorisinde; mazot desteği 103 TL/da, gübre desteği 35 TL/da olmak üzere toplam 138 TL/da destek verilmektedir.

Katı Organik-Organomineral Gübre desteği: Gübre Takip Sistemi'nde 1/9/2023-31/8/2024 tarihleri arasında satış kaydı yapılan katı organik-organomineral ürünler, katı organik toprak düzenleyici ürünler ile kaplama gübre ve fermantasyon sonucu elde edilen organik gübreler için 2024 üretim yılında ÇKS'ye kayıtlı çiftçilere arazi varlığı ile orantılı olarak dekar başına 40 TL destekleme ödemesi yapılmaktadır.

Organik Tarım Desteği: Organik üretim yapan Antep fıstığı üreticilerine, organik tarımın sürdürülebilirliğini desteklemek için ödeme yapılmaktadır. 2024 üretim yılında Çiftçi Kayıt Sistemine ve Organik Tarım Bilgi Sistemine kayıtlı, organik tarım faaliyeti yapmış, ürettiği ürüne "ürün sertifikası" düzenlenmiş Antep fıstığı üreticilerine (2. Kategori) bireysel sertifikasyon için 110 TL/da, grup sertifikasyonu için 55 TL/da ödeme yapılmaktadır.

İyi Tarım Uygulamaları Desteği: Antep fıstığında iyi tarım uygulamalarını benimseyen üreticilere yönelik teşvikler verilmekte, böylece çevreye duyarlı ve sürdürülebilir tarım teşvik edilmektedir. İyi tarım uygulamaları yapan ve yetkilendirilmiş kuruluşlarca 2024 üretim yılında bireysel veya grup sertifikasyonu seçeneğine göre düzenlenmiş iyi tarım uygulamaları

sertifikasına sahip olan ÇKS'ye kayıtlı Antep fıstığı üreticilerine (2. Kategori) bireysel sertifikasyon için 110 TL/da, grup sertifikasyonu için 55 TL/da ödeme yapılmaktadır.

Küçük aile işletmesi desteği: ÇKS'ye kayıtlı ve tarımsal faaliyete konu alan toplamı 5 dekar veya altında olan, yaş çay ve fındık ürünleri hariç, açıkta ve/veya örtüaltı/kapalı ortamda bitkisel üretim ünitelerinde meyve, sebze, süs bitkisi ile tıbbi ve aromatik bitki yetiştiriciliği yapan gerçek kişi çiftçilere, 2024 üretim yılında 200 TL/da küçük aile işletmesi desteği ödemesi yapılmaktadır.

Sertifikalı fidan/fide ve standart fidan kullanım desteği: Yurt içinde üretilip sertifikalandırılan fidan, çilek fidesi ve/veya standart fidan kullanarak desteklenen türler ile Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı araziler desteklenmektedir. 2024 üretim yılında meyve bahçesi tesis edilmesi halinde standart çeşitlerde 400 TL/da, sertifikalı çeşitlerde 1.000 TL/da birim destekleme miktarlarına göre ödeme yapılır. Antep fıstığı üretim materyali (anacı) ile bahçe tesisinde minimum alan toplamı 5 da olmalıdır. Eğimi %6'dan az olan yerlerde tesis edilen bahçelere destekleme ödemesi yapılmamaktadır.

Sertifikalı fidan üretim desteği: Sertifikalı sınıfında fidan üretimi yaparak satışını gerçekleştiren, Bakanlık tarafından yetkilendirilmiş Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı fidan üreticilerine 2024 yılında ürettikleri aşılı fidanlar için 0,50 TL/adet ve aşısız fidanlar için 0,25 TL/adet miktarlarda ödeme yapılır.

Bireysel Sulama Sistemi Yatırımları Desteği: Su kaynaklarının daha verimli kullanılması için Antep fıstığı bahçelerinde modern sulama sistemlerinin kurulumu için %50 hibe desteği verilmektedir.

Lisanslı depolarda ürün depolama kira, nakliye ve analiz desteği: 5300 sayılı Tarım ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu çerçevesinde lisans alarak faaliyet gösteren depolarda muhafaza edilen Antep fıstığı için ÇKS'ye kayıtlı üretici ve üretici örgütlerine kira, nakliye, analiz destekleme ödemesi yapılmaktadır. Ticaret Bakanlığı tarafından belirlenen kira ücret tarifesinin %60'ı, analiz ücret tarifesinin %50'si oranında desteklenmektedir. Antep fıstığında desteklemeye tabi nakliye üst sınırı 10 ton olup 300 TL/ton nakliye ücreti desteği verilmektedir.

2025-2027 yıllarında yapılacak bitkisel üretime yönelik yeni destekleme modeli;

Ülkemizde gıda arz güvenliğinin temin edilmesi, kaynakların etkin kullanılması, stratejik ürünlerin en uygun yerde yetiştirilmesi, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını sağlamak amacıyla hayvansal ve su ürünleri üretiminde 2024 yılı ocak ayı itibariyle, bitkisel üretimde

2025 üretim yılı itibari ile üretim planlamasına geçilmiştir. Planlı üretim kapsamında, havzalarda yetiştirilecek ürünlerin belirlenmesinde toprak, topoğrafya ile birlikte su varlığı ve sulama imkânları dikkate alınmıştır.

Tarımsal üretim planlaması ile beraber tarımsal üretimin ve gıda arz güvencesinin sürdürülebilirliğini sağlayan, verim ve kalitenin arttırılmasını hedefleyen, üretim planlamasını teşvik eden, su kısıtını merkeze alan yeni tarımsal destekleme modeline geçilmiştir.

Bu kapsamda 2025-2027 yıllarında yapılacak bitkisel üretime yönelik destek Kararı 3 yıllık hazırlanmış ve üretim yılı başlanmadan önce açıklanmıştır.

Temel girdi maliyetlerine göre ürünler kategorilere ayrılarak her kategori için destek katsayısı belirlenmiştir. Tarımsal üretimin en önemli girdi kalemleri olan mazot ve gübre maliyetleri dikkate alınarak destek katsayı değeri belirlenmiştir. 2025 üretim yılı için bu katsayı dekara 244 TL'dir. Birim destek katsayı değeri ve destekleme tutarı her yıl yeniden belirlenecektir.

Temel destek: 2025 üretim yılı için Antep fıstığı üreticilerine diğer ürünler kategorisinde 244 TL/da temel destek ödenecektir.

Katı Organik-Organomineral Gübre desteği: GTS'de ilgili üretim yılı için bir önceki yılın 1 Eylül tarihi ile ilgili yılın 31 Ağustos tarihleri arasında satış kaydı bulunan, Bakanlıktan tescil belgeli olan katı organik-organomineral ürünler, katı organik toprak düzenleyici ürünler ile kaplama gübre ve fermantasyon sonucu elde edilen organik gübreler için ilgili üretim yılında temel destekten yararlanma hakkı bulunan çiftçilere tarım arazisi ile orantılı olarak 2025 üretim yılı için 51,24 TL/da destek ödenecektir.

Organik Tarım Desteği: İlgili üretim yılında geçiş süreci-2, geçiş süreci-3 ve organik statüde yer alan tarım arazilerinde organik tarım faaliyeti yapan, ÇKS'ye kayıtlı ve ürettiği ürüne "ürün sertifikası" düzenlenmiş Antep fıstığı üreticilerine (3. Kategori) bireysel sertifikasyon için 97,6 TL/da, grup sertifikasyonu için 48,8 TL/da ödeme yapılacaktır.

İyi Tarım Uygulamaları Desteği: Antep fıstığında iyi tarım uygulamaları yapan ve yetkilendirilmiş kuruluşlarca ilgili üretim yılında bireysel veya grup sertifikasyonu seçeneğine göre düzenlenmiş iyi tarım uygulamaları sertifikasına sahip olan ÇKS'ye kayıtlı Antep fıstığı üreticilerine (3. Kategori) bireysel sertifikasyon için 97,6 TL/da, grup sertifikasyonu için 48,8 TL/da ödeme yapılacaktır.

Lisanslı depolarda muhafaza edilen ürünler için kira desteği: 5300 sayılı Tarım ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu çerçevesinde lisans alarak faaliyet gösteren depolarda muhafaza

edilen Antep fıstığı için ÇKS'ye kayıtlı üretici ve üretici örgütlerine Ticaret Bakanlığı tarafından belirlenen kira ücret tarifesinin %75'i oranında kira ücreti desteği ödenecektir.

Bireysel Sulama Sistemi Yatırımları Desteği: Su kaynaklarının daha verimli kullanılması için Antep fıstığı bahçelerinde modern sulama sistemlerinin kurulumu için %50 hibe desteği verilmeye devam edilecektir.

2.4.6.2. Diğer Destekler

TKDK Destekleri

Tarım ve kırsalın kalkınmasına yönelik yatırımların desteklenmesi ile ilgili olarak Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) tarafından IPARD I ve IPARD 2 kapsamında 20'ye yakın hibe çağrısına çıkılmıştır. 2024 yılı itibariyle IPARD III Programı başlamış olup 5 adet başvuru çağrı ilanı yayınlanmıştır. Tarım ve Balıkçılık Ürünlerinin İşlenmesi ve Paketlenmesi İle İlgili Fiziki Varlıklara Yönelik Yatırımlar tedbiri kapsamında Fıstık İşleme Tesisi yatırımları için üst yatırım limiti 1 Milyon 250 Bin Avro olup %50-70 oranlarında hibe desteği sağlanmaktadır. Başvuru ile ilgili detaylar çağrı döneminde yayımlanan başvuru çağrı rehberlerinde mevcut olup geçmiş döneme ilişkin rehberlere *https://www.tkdk.gov.tr/BasvuruCagriRehberi/103-5-meyve-ve-sebze-urunlerinin-islenmesi-ve-pazarlanmasi-38* ulaşılabilmektedir.

KKYDP Tarıma Dayalı Ekonomik Yatırımların Desteklenmesi Programı

Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yürütülen Programın amacı, doğal kaynaklar ve çevrenin korunmasını dikkate alarak, kırsal alanda gelir düzeyinin yükseltilmesi, tarımsal üretim ve tarıma dayalı sanayi entegrasyonunun sağlanması için küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi, tarımsal pazarlama altyapısının geliştirilmesi, gıda güvenilirliğinin güçlendirilmesi, kırsal alanda alternatif gelir kaynaklarının oluşturulması, kırsal ekonomik altyapının güçlendirilmesi, tarımsal faaliyetler için geliştirilen yeni teknolojilerin üreticiler tarafından kullanımının yaygınlaştırılması, yürütülmekte olan kırsal kalkınma çalışmalarının etkinliklerinin artırılması, kırsal toplumda yerel kalkınma kapasitesinin oluşturulmasına katkı sağlanması ve yeni teknoloji içeren yatırımların desteklenmesi olarak özetlenebilir.

Ekonomik yatırımlar kapsamında, tarımsal ürünlerin işlenmesi, depolanması ve paketlenmesine yönelik yeni tesislerin yapımı, kısmen yapılmış yatırımların tamamlanması, mevcut faal olan veya olmayan tesislerin kapasite artırımı ve teknoloji yenilenmesine yönelik yatırımlar desteklenmektedir.

Farklı dönemlerde çıkan çağrılar kapsamında, Tarım ve Orman İl Müdürlükleri aracılığıyla proje başvuruları alınmakta ve başarılı projelere %50 oranında hibe destekleri verilmektedir. Başvuru ve değerlendirme süreçleri, başvuru dönemi tebliğ ilan edildiğinde netlik kazanmaktadır.(*https://www.yatirimadestek.gov.tr/assets/upload/dosyalar/ozet/kkydp_ekonomik_yatirimlarin_desteklenmesi.pdf*" linkinden incelenebilir). KKYDP Tarıma Dayalı Ekonomik Yatırımların Desteklenmesi Programı kapsamında 2021- 2024 yılları arasında Antep fıstığının işleme paketleme ve depolaması) alanında toplam 7.944.500 TL destek verilmiştir (TRGM, 2024).

Türkiye'de Devlet Destekli Tarım Sigortaları (TARSİM) Kapsamında Yer Alan Devlet Destekli Bitkisel Ürün Sigortası

Üreticilerimizin 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu ve her yıl çıkarılan Cumhurbaşkanı Kararı kapsamında, Devlet destekli tarım sigortası poliçesi yaptırabilmeleri, Devlet prim desteğinden yararlanabilmeleri ve tarım sigortası kapsamındaki risklerden dolayı zarar gördüklerinde de hasar tazminatı alabilmeleri için kayıtlılık ilkesi yasal bir zorunluluktur. Bu nedenle, bitkisel ürün branşında sigorta yaptıracak üreticilerimizin Bakanlıkça belirlenen kayıt sistemlerine kayıt yaptırmaları gerekmektedir.

Devlet destekli tarım sigortası poliçesi düzenlemeye yetkili sigorta şirketleri aracılığı ile üreticilere poliçe tanzimi yapılmaktadır.

Tarım sigortaları uygulamaları her yıl çıkarılan Cumhurbaşkanı Kararları doğrultusunda, kapsam genişletilmesi ve yaygınlaşması sağlanmaktadır.
TARSİM verilerine göre, 2024 yılında devlet destekli bitkisel ürün sigortası kapsamında toplam 14.686 adet Antep fıstığı poliçesi düzenlenmiştir. Doğal afetlerden zarar gördüğü belirlenen 15 ildeki toplam 413.226 dekar alanın, 239.635 dekar alanı sigortalanmış olup TARSİM kapsamında sigortalı üreticilerimize 255,4 Milyon TL hasar tazminatı ödenmiştir.

2.4.6.3. Sektöre Yönelik Sağlanan Destekler

Antep fıstığı sektörü için sağlanan diğer teşvik ve destekler aşağıda belirtilmiştir:

Yatırım Teşvik Sistemi: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından uygulanan bu sistem, 15.06.2012 tarihli ve 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Karar ile yürürlüğe girmiştir. Bu teşvik sistemi; genel, bölgesel ve stratejik yatırımların teşviki uygulamalarından oluşmaktadır.

Destek Unsurları:

Katma Değer Vergisi (KDV) İstisnası: Yatırım belgesi kapsamında, yurt içinden ve yurt dışından temin edilecek yatırım malı makine, teçhizat, yazılım ve gayri maddi hak satış ve kiralamaları için KDV ödenmemesi sağlanır.

Gümrük Vergisi Muafiyeti: Yatırım belgesi kapsamında, yurt dışından temin edilecek yatırım malı makine ve teçhizat için gümrük vergisi ödenmez.

Vergi İndirimi: Gelir veya kurumlar vergisinin, yatırım için öngörülen katkı tutarına kadar indirimli uygulanmasıdır.

Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği: Teşvik belgesi kapsamında yatırımla sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işveren hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmı Bakanlıkça karşılanır.

Gelir Vergisi Stopajı Desteği: Teşvik belgesi kapsamında, yatırımla sağlanan ilave istihdam için belirlenen gelir vergisi stopajı terkin edilir. Sadece 6. bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar ve Teknoloji Odaklı Sanayi Hamlesi Programı (TOSHP) kapsamında desteklenen stratejik yatırımlar için uygulanır.

Sigorta Primi (İşçi Hissesi) Desteği: Teşvik belgesi kapsamındaki yatırımla sağlanan ilave istihdam için ödenecek sigorta primi işçi hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmı Bakanlıkça karşılanır. Bu destek yalnızca 6. bölgede yapılan bölgesel ve stratejik yatırımlar ile TOSHP kapsamında sağlanan stratejik yatırımlar için uygulanır.

Faiz veya Kâr Payı Desteği: Bu destek, teşvik belgesi kapsamında kullanılan en az bir yıl vadeli yatırım kredileri için sağlanır. Kullanılan krediye ilişkin faizin veya kâr payının bir kısmı Bakanlıkça karşılanır. Yatırımın sabit yatırım tutarının %70'ine kadar bu destek sağlanabilir.

Yatırım Yeri Tahsisi: Teşvik belgesi düzenlenen yatırımlar için, Maliye Bakanlığınca belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde yatırım yeri tahsis edilir.

Katma Değer Vergisi (KDV) İadesi: Sabit yatırım tutarı 500 milyon Türk Lirasının üzerindeki Stratejik Yatırımlar için yapılan bina ve inşaat harcamalarına ilişkin tahsil edilen KDV, iade edilir. Bu yatırım konusu, mevcut Teşvik Sistemi'nde Bölgesel Teşvik Uygulamaları kapsamında değerlendirilmektedir.

Bölgesel Teşvik Uygulamaları: Her ilde desteklenecek sektörler, illerin potansiyelleri ve ekonomik ölçek büyüklüklerine göre belirlenir. Yardım yoğunlukları, gelişmişlik seviyesine

göre artar ve bu uygulama 1. Bölge'den 6. Bölge'ye kadar uygulanır. Ek olarak, illerin gelişmişlik düzeyini gösteren bölgesel dağılım tablosu Ek 1'de yer almaktadır.

2.4.7. Örgütlenme Durumu

Antep fıstığı üreticileri Türkiye'de çeşitli örgütlere bağlı olarak faaliyet göstermektedir.

- Gaziantep Fıstık ve Mamulleri Üreticileri Birliği: Gaziantep'teki Antep fıstığı üreticilerini bir araya getiren yerel üretici birliğidir.
- Türkiye Fındık ve Mamulleri İhracatçıları Birliği (TİMB): Antep fıstığı da dahil olmak üzere çeşitli fındık ürünlerinin ihracatını düzenleyen kuruluştur.
- Tarım Kredi Kooperatifleri Birliği (TKK): Çiftçilere çeşitli destekler sağlayan ve ürünlerin pazarlanmasında yardımcı olan kooperatiflerdir.
- Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB): Yerel düzeyde çiftçilerin temsil edildiği ve tarımsal destekler sunan kurumlardır.

2.5. Ar-Ge

Antep fıstığı Ar-Ge faaliyetleri ağırlıklı olarak Tarım ve Orman Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü'ne (TAGEM) bağlı Araştırma Enstitüleri tarafından yürütülmekte olup, bunun haricinde farklı Üniversitelerin Ziraat Fakülteleri, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) ve özel sektör kuruluşları aracılığıyla da bu konuda çalışmalar yapılmaktadır. Projelerin finansmanında; özel sektör, üniversitelerin kendileri, Tarım ve Orman Bakanlığı, GAP İdaresi, Kalkınma Ajansları, TÜBİTAK, FAO, AB destekleyici kuruluşlar olmuşlardır.

Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü'ne (TAGEM) bağlı Antepfıstığı Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü; sadece Antep fıstığı konusunda hem bölgesel hem de ulusal anlamda araştırma faaliyetlerini yürütmektedir. Antepfıstığı Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Antep fıstığı türünde yetiştirme tekniği, ıslah ve genetik, bitki sağlığı, gıda teknolojileri, toprak ve bitki besleme, tarımsal sulama ve tarım ekonomisi gibi farklı disiplinlerde Ar-Ge çalışmalarını sürdürmektedir. Antep fıstığında Islah ve Genetik araştırmaları seleksiyon ıslahı, melezleme ve mutasyon yoluyla üstün özellikli anaç, çeşit ve tozlayıcı geliştirme çalışmaları yürütülmektedir. Bu kapsamda seleksiyon ıslahı ile geliştirilen "Tekin", "Barak yıldızı" ve "Akıncı ve Açıkgöz27" çeşitleri ile birlikte melezleme yöntemiyle 28 yıllık proje sonucunda "Güzgüzeli" Antep fıstığı çeşidi Enstitü tarafından tescil ettirilerek Antep fıstığı üreticilerimizin istifadesine sunulmuştur. Antep fıstığında Yetiştirme Tekniği çalışmaları kapsamında kuru ve sulu koşullarda yürütülen çalışmalarla birlikte Antep fıstığına en uygun

sıra arası ve sıra üzeri belirlenmesi, en uygun terbiye ve yetiştirme koşulları çalışmaları yürütülerek Antep fıstığı üreticilerinin ihtiyaçlarına çözümler bulunmuştur. Bitki besleme, sulama ve toprak işleme çalışmaları kapsamında Antep fıstığı besin kapsamı ile birlikte Antep fıstığının topraktan ve yapraktan doğru zamanda, uygun bir şekilde kültürel işlemlerin gerçekleştirilmesi, sulanması ve beslenmesi ortaya konmuştur. Bu çalışmalarla Antep fıstığı bahçelerinde verim ve kalitenin arttırılmasıyla üreticilerin daha fazla gelir elde etmesine yardımcı olunmaya devam edilmektedir. Gıda teknolojileri alanında yer alan hasat ve hasat sonrası çalışmalarıyla uygun muhafaza ve depolamanın yanı sıra yeni gıda ürünlerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir. Antep fıstığında Ürün yelpazesinin genişletilmesi sonucunda Antep fıstığının katma değeri artacak ve üreticilerin elde edeceği gelir yükselecektir.

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizi de tehdit altına alan küresel ısınma ve değişen iklim koşullarına karşı milli servetimiz olan Antep fıstığı ve yabani türlerinden meydana gelen genetik kaynaklarımızın avantajlarının ortaya çıkarılması, pomolojik ve moleküler karakterizasyonunun yapılması, muhafaza altına alınması ve ümitvar genotiplerin çeşit ve anaç geliştirme/ıslah çalışmalarında materyal olarak kullanılması önem arz etmektedir. Bu kapsamda, Antep fıstığı genetik kaynaklarının toplanması ve muhafazası konusunda 1. derece sorumlu kuruluş olan Antepfıstığı Araştırma Enstitüsünde *Pistacia* türleri genetik kaynaklarının yok olmaması ve kayıt altına alınması amacıyla 1985 yılından bu yana yürütülen "Antepfıstığı Genetik Kaynaklarının Belirlenmesi, Muhafazası ve Tanımlanması" projesi kapsamında Türkiye'nin önemli bir kısmı taranarak Antepfıstığı Araştırma Enstitüsünün Arazi Gen Bankası'nda 8 Pistacia türünden 239 farklı genotip koruma altına alınmıştır. Bu çalışma tüm Türkiye'yi kapsayacak şekilde günümüzde de devam etmektedir.

Antepfıstığı Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü tarafından yürütülen projeler,

'Bazı *Pistacia* Türlerinde İn Vitro Çoğaltım Olanaklarının Araştırılması' projesiyle; üstün özelliklere sahip olduğu belirlenmiş olan 3 adet *P. khinjuk* tipi anacın ve Siirt çeşidinin *in vitro* koşullarda mikro çoğaltım teknikleri kullanarak kitlesel üretim olanaklarının araştırılması amaçlanmıştır.

'Antepfıstığında Çiçeklenme ile İlişkili QTL Bölgelerinin Belirlenmesi' projesiyle Siirt x Bağyolu melez kombinasyonuna ait popülasyon ile Antepfıstığı Araştırma Enstitüsü arazi Gen Bankasında yer alan erkek ve dişi bireyler kullanılarak, Antep fıstığı bitkilerinde çiçeklenme ile ilgili QTL bölgelerinin ve aday olan genlerin tespit edilmesi amacıyla

yapılmaktadır. İleriki Antep fıstığı ıslah çalışmalarında markör destekli seleksiyon ile erken seleksiyon yapılabilecektir. Bunun sonucu olarak, ıslah süresi kısaltılmış olacak ve maliyetten tasarruf sağlanmış olacaktır.

'Sulu Koşullarda Bazı Antepfıstığı Anaçlarının Bahçe Performanslarının Belirlenmesi' çalışmasıyla, geleneksel yetiştirme sistemlerinde kullanılan tohum anacı ile önemli Antep fıstığı yetiştirici ülkelerinde yaygın kullanılan klonal anacın (UCB-1) bazı Antep fıstığı çeşitlerinin arazi performansı, erkencilik, verim ve kalitelerine olan etkilerini araştırmak amaçlanmıştır.

'Menengiç (*Pistacia terebinthus*) Üzerine Aşılı Antepfıstığının Farklı Dikim İmkanlarının Araştırılması' projesi ile küçük taç oluşturan *Pistacia* türlerinin kullanılarak birim alandan daha fazla ürün alınması amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda melengiç anacının (*P. terebinthus*) 2 farklı çeşit ile performansının belirlenmesi, zayıf gelişme gösteren melengiç anacının 3 farklı sık dikim aralığındaki performansının belirlenmesi ve melengiç ve buttum anaçlarının performanslarının karşılaştırılarak melengicin sık dikime uygunluğunun belirlenmesi amaçlanmıştır.

'Siirt Çeşidinde Klon Seleksiyonu II. Aşama' Siirt çeşidi bölgede yaygın olarak yetiştiriciliği yapılan hem yetiştiriciler ve hem de tüketiciler tarafından tercih edilen bir çeşittir. Bu proje ile üstün vasıflı Siirt çeşidi bireyleri tespit edilerek üretim materyali kaynağı olarak bu bireylerin öne çıkmaları sağlanacaktır.

TAGEM bünyesinde geçmiş yıllarda **'Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Antep fıstığı Siyah İçkurdu (*Eurytoma Plotnikovi* Nik. (Hymenoptera: Eurytomidae)'nun Yayılış Alanı, Biyolojisi, Konukçuları Ve Parazitoitlerinin Belirlenmesi'**; **'Antepfıstığı Meyvelerinde Görülen Kararmaların Olası Fitopatolojik Nedenlerinin Araştırılması'** ve **'Antepfıstığı Meyve İçkurdu (*Megastigmus pistaciae* Walker Hym:. Torymidae)'nun Mücadelesine Esas Bazı Biyolojik Özelliklerinin ve Doğal Düşmanlarının Belirlenmesi'** gibi birçok proje yürütülmüş ve sonuçlandırılmıştır.

2016-2019 yılları arasında bu zararlı ile ilgili **'Antepfıstığı psillidi [*Agonoscena pistaciae* Burck. and Laut. Hemiptera: Aphalaridae)]'nin Entegre Mücadele Olanaklarının Araştırılması'** isimli ülkesel bir proje yürütülmüştür. Bu ülkesel proje 5 alt projeden oluşmaktadır. **'Antep fıstığı psillidi [*Agonoscena pistaciae* Burck. and Laut. Hemiptera: Aphalaridae)] nin Biyoekolojisi'** ve **'Antep fıstığı Psillidi [(*Agonoscena pistaciae* Burck. and Laut. Hemiptera: Aphalaridae)] Mücadelesinde Bazı İnsektisitlerin**

Biyolojik Etkinliklerinin Gözden Geçirilmesi ve Uygulama Zamanının Araştırılması' isimli alt projeler Antepfıstığı Araştırma Enstitüsü bünyesinde yürütülmüştür.

Ayrıca 2024 yılında başlayan **'Antepfıstığı Psillidi, *Agonoscena pistaciae* Burck. and Laut. (Hemiptera: Aphalaridae) Mücadelesinde Yerel Entomopatojen Fungusların Belirlenmesi ve Kullanım Olanaklarının Araştırılması'** projesi de halen devam etmektedir. Bu çalışma ile Antep fıstığı bahçelerinde biyolojik mücadele etmenlerinin kullanım olanakları araştırılmaktadır.

Tüm bunların yanında Antep fıstığı alanlarında son yıllarda kuruma şikayetleri artmıştır. Bu sorunun çözümüne yönelik TAGEM bünyesindeki Adana Biyolojik Mücadele Araştırma Enstitüsü ortaklığıyla **'Antepfıstığı Alanlarında Kurumalara Neden Olan Biyotik ve Abiyotik Stres Faktörlerinin Belirlenmesi ve Mücadele Olanaklarının Araştırılması'** isimli bir çalışma devam etmektedir.

Antep fıstığının yoğun olarak yetiştiriciliğinin yapıldığı Güneydoğu Anadolu Bölgesi özellikle yaz sezonunda yağışın düşük olduğu bir bölgedir ortalama (350-400mm). Yaz sezonunda Antep fıstıkları ilave sulamaya ihtiyaç duymaktadır.

Son iki yıl içerisinde GAP idaresi tarafından desteklenen GAP ile fıstık gibi projesi ile 5 adet yetiştirme serası ve 4 adet sulanan proje parseli tam otomasyon sulama ve fertigasyon sistemi ile sulanmaya başlamıştır. Bu sayede ortalama olarak günlük olarak 3 işçinin yaptığı işi otomasyon sistemi yapmaya başlamış ve gerek iş gücünden gerekse su kullanımında tasarruf sağlanmıştır. Yapılan bu proje gerçekleştirilen eğitimlerde teknik personele ve yöre çiftçisine tanıtılarak sulama teknolojisindeki yenilikler etkin bir şekilde aktarılmış ve yöre çiftçisi ve hedef kitle ile paylaşılacaktır.

Antep fıstığı meyvelerinin besin içeriğinin araştırılması (yağ, protein, karbonhidratlar, fenolik madde içeriği, aroma maddeleri), Antep fıstığında gıda güvenilirliğini sağlamak için mikotoksinlerin araştırılması (mikotoksin ve okratoksin A) projeleri gerçekleştirilmiştir. Bu projelerle mikotoksin riskini en aza indirmek için gerekli araştırma yapılmaktadır. Ayrıca Antep fıstığında katma değeri artırmak için yeni gıda ürünlerinin geliştirilmesi ile ilgili proje gerçekleştirilmiştir. Bu projede Antep fıstığı bileşen olarak kullanılarak besin değeri yüksek glutensiz ürünler yapılmıştır. Atık olarak değerlendirilen kırmızı dış kabuğun kullanılabilirliği araştırmaları devam etmektedir.

Antep fıstığı mekanizasyon konularında yapılan çalışmalar genellikle üretim süreçlerinin verimliliğini artırmak, ürün kalitesini yükseltmek ve işletmelerin rekabet gücünü sağlamak amacıyla gerçekleştirilmektedir.

Tarımsal Mekanizasyon konularında bugüne kadar yapılan çalışmalar aşağıda özetlenmiştir.

‘**Antepfıstığında Sıcaklığın Çıtlama Üzerine Etkilerinin Saptanması’** projesi kapsamında çıtlatmanın ekonomik ve hijyenik olmamasından dolayı işlemleri mekanize ederek Antep fıstığının çıtlatılması ve iç edilmesi konusu üzerinde durulmuş ve prototip bir makine tasarımı yapılmıştır.

‘Antepfıstığı Bahçeleri İçin Geliştirilen Bir Prototip Gübre Dağıtma Makinesi İle Geleneksel Gübre Uygulamalarının Karşılaştırılması’ projesi kapsamında; Antep fıstığı bahçeleri temel alınarak meyve bahçelerinde üreticilerin halen kullandıkları farklı gübre uygulama makina ve metotlar incelenmiş ve Antep fıstığı ağaçlarının gübreleme isteklerine uygun olarak sadece taç izdüşümüne gübreyi bırakarak üzerini kapatacak alternatif bir makina geliştirilmiştir.

‘**Antepfıstığı Bahçelerinde Farklı Toprak İşleme Yöntemlerinin Toprak Sıkışıklığına Ve Toprak Su Dengesi, Verim Ve Kalite Üzerine Etkileri’** projesi kapsamında;

Antep fıstığı bahçelerinde çeşitli toprak işleme sistemlerinin; verim, gelişme, bazı meyve kalite özellikleri, yabancı otlanma, işletmede mekanizasyon ekonomisine ve toprağın bazı fiziksel özelliklerine etkileri incelenmiştir.

‘Antepfıstığında Entegre İşleme Tekniğinin Geliştirilmesi’ projesi kapsamında**;**

Antep fıstığında geleneksel işlemeye alternatif olarak ürünün entegre işlemesini sağlayarak gerek maliyet gerekse hijyenik ürün elde etmek amacıyla uygulamaya konulmuştur.

‘Antepfıstığı İlaçlamasında Yardımcı Hava Akımlı Bahçe Pülverizatörlerinde Kullanılan Hidrolik Memelerin İlaç Dağılımı Ve Sürüklenmesi İle Antepfıstığı Psillidi Mücadelesine Etkisi’ projesi kapsamında;

Antep fıstığı bahçelerinde yapılan mücadele uygulamalarında hedef dışı sürüklenmesini azaltmaya yönelik olarak; değişik pülverizasyon parametrelerinin etkilerini ortaya koyarak, Antep fıstığı bahçelerinde yaygın olarak kullanılan yardımcı hava akımlı hidrolik

pülverizatörün en uygun kullanım koşullarını belirleyerek, Antep fıstığı psilidine karşı yardımcı hava akımlı pülverizatörün ilaçlama etkinliği tespit edilmiştir.

'GAP ile Fıstık Gibi" projesinde alt iş paketi olarak "Teraslama" projesi kapsamında; Meyilli Antep fıstığı bahçesinde **erozyonu önlemek** ve **su yönetimini iyileştirmek amacıyla** teraslama çalışması yaparak proje konusu bahçenin daha sağlıklı ve verimli bir şekilde yetiştirilmesine katkı sağlanmıştır.

'**Gaziantep İlinde Tarımsal Mekanizasyon Planlaması, Yeni Teknolojilerin Kullanımı ve Politika Araçlarının Geliştirilmesi**' projesi kapsamında; Gaziantep ili ve ilçelerinin mekanizasyon özellikleri, tarımsal işletmelerin işletme yapılarının ve mevcut mekanizasyon özelliklerinin belirlenmesinin yanında, Gaziantep ilinde bulunan tarım işletmeleri için karın maksimizasyonunu sağlayacak makine kullanımı, üretim modeli ayrıca, arazi büyüklüğüne bağlı olarak optimum makina kapasiteleri ve bu makinelerin gereksinim duydukları optimum traktör motor güçleri belirlenecektir.

3. SEKTÖRÜN SORUNLARI

3.1. Üretim Aşamasında Karşılaşılan Teknik Sorunlar

Antep fıstığı yetiştiriciliğinde, mevsim değişikliklerinin etkileri, sulama, gübreleme, bakım ve hasat işlemleri önemli rol oynamaktadır. Sulama, Antep fıstık verimini artırmak için kritik bir yöntemdir. Uygun Sulama ve gübreleme (fertigasyon) teknikleri ile verim bazı bölgelerde 2-3 katına kadar çıkabilir. Dinlenme dönemindeki bakımlar ve besleme, sağlıklı bir verim için hayati öneme sahiptir. Bahçe tesis aşamasında kullanılacak erkek ve dişi ağaçların aynı dönem çiçeklenmesine özen gösterilmelidir. Şayet bahçede daha önceden yetiştirilmiş çeşitler var ise ve çiçeklenme dönemleri denk gelmiyorsa yapay tozlama geçici de olsa bir çözüm yöntemidir. Dekar başı en az bir erkek bulundurması ve erken orta ve geççi 3 farklı erkeğin bahçede homejen bir şekilde dağıtılması önerilir. Dişi ve erkek çiçeklerin tomurcuklarının hepsinin bir anda açmaması, dişi çiçeklerin çiçeklenme periyodunun erkeklere göre çok daha uzun olması dişi çeşide uygun 3 farklı erkeği tozlanmanın etkin olabilmesi için mecbur kılmaktadır.

Tesis edilen bahçelerde sulamaya sonbahar yağışlarının yetersiz olduğu bölgelerde bu dönemde başlanmalı ağaçların dinlenmeye geçtiği bu dönemde eksik olan yağış miktarı sulama yolu ile verilmelidir. Haziran ortalarında, fıstık iç doldurmaya başladığı dönemde verilen su hem tanelerin iri hem de çıtlak olmasına etki eder. Verilen su ağaçların kök boğazına değil taç izdüşüm alanına verilmelidir. Damlama sulama gibi uygun ve modern yöntemler tercih edilmeli ve aşırı sulamadan kaçınılmalıdır.

Hasat öncesinde bahçede bulunan yabancı otları temizlemek ağaç altına dökülen Antep fıstıkları hızlıca toplamak gerekmektedir. Hasat zamanı çok sıcak saatlerde yapılmamalı mümkün olduğunca serin saatler tercih edilmelidir. Hasat sonrası ürünün serin ve nemsiz bir ortamda saklanması depolama ömrünü ve ürün kalitesini arttırır. Bu işlemler, depolama aşamasında sorunları minimize etmeye yardımcı olacaktır. Uygun bakım ve dikkatle, Antep fıstığı veriminde sürekli gelişim sağlanabilir.

3.2. Üretim Maliyetleri ve Fiyat Sorunları

Antep fıstığı üreticileri çoğunlukla küçük aile işletmelerinden oluşmaktadır. Küçük ve mikro ölçekli Antep fıstığı aile işletmeleri, sektördeki uzun süreli deneyimleri, geleneksel bilgi birikimi ve yerel pazarlara hakimiyet gibi güçlü yönlere sahip olsalar da, bu özellikler tek başına yeterli olmamaktadır. Küçük ölçekli işletmeler, genellikle finansman açısından zorlanmaktadır.

Antep fıstığı üretiminde, işçilik maliyetlerinin büyük bir bölümünü hasat ve budama maliyetleri oluşturmaktadır. Ülkemizde her iki işlemde elle uygulanmakta gelişmiş ülkelerde ise tamamen mekanizasyon kullanılmaktadır. Çiftçi şartlarına göre değişmekle birlikte budama ve hasat harman gideri toplam maliyetin %46'sına kadar çıkabilmektedir. Bu durum ülkemizde Antep fıstığı tarımı açısından mekanizasyonun yeteri kadar gelişmemesinden kaynaklanmaktadır. Gelişmiş ülkelerde modern hasat makinaları kullanılmaktadır.

Sektörün diğer sorunlarından biri olan fiyat istikrarı ve kalite-fiyat dengesi, özellikle uluslararası pazarda etkili bir rekabet için önemli bir engel teşkil etmektedir. İhracatçılar bir yıl öncesinden üretim yapan ülkelerden fiyat alarak bu fiyat üzerinden anlaşma yapmak istemektedirler. Antep fıstığında güncel bir fiyat standardının bulunmamasından dolayı istenmeyen bir standarda göre fiyatlandırılma yapılabilmektedir. Sektör dışından gelen kişilerin Antep fıstığı satın alarak yatırım yapma amacıyla ürünü depolaması piyasa dengelerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu kişiler, fiyatların artışını bekleyerek ürünü satmayı hedeflemektedirler. Bu tür kontrolsüz alış-satış ve depolama uygulamaları, çözümler ve ihracatçıların hem maliyet hem de fiyat belirleme süreçlerini olumsuz yönde etkilemesine, ekonomik genel sorunları ortaya çıkarabilmektedir. Ayrıca, bu durum kaliteli ürünün piyasaya sürülme zamanına ve yeterli miktarda Antep fıstığı ürününe erişimi engelleyerek potansiyel ürün üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Sorunun çözümü için, üretici ve ticaret odaklı kooperatiflerin geliştirilmesi ve Ticaret Borsası gibi kurumlarla işbirliği içinde ürünün kayıt edilmeye başlanması, fiyat istikrarının sağlanmasına katkıda bulunacaktır.

3.3. Antep Fıstığında Kalite / Standardizasyon ve Gıda Güvenirliliği Sorunları

Antep fıstığı çeşitlerinin arzu edilen karakteristik özellikleri arasında büyük fıstık ve iç boyutları, yüksek çıtlama oranı, yıllık düzenli meyve verme ve yüksek yeşil renkli iç yüzdesi yer almaktadır. Piyasa taleplerine uygun olarak büyük boyutlu ve homojen şekilli fıstıklar, özellikle kabuklarının kendiliğinden açılma oranının yüksek olmasıyla tercih edilmektedir. Ayrıca, parlak ve yoğun yeşil iç renk ürün kalitesini belirleyen önemli unsurlar arasındadır. Şekil, boyut, renk ve çıtlama yüzdesi gibi kriterler Antep fıstığı piyasasında kaliteyi etkileyen başlıca faktörlerdir (Tsantili ve diğ, 2010). Tüm bu özellikler, Antep fıstığının pazar değerini artırmak ve tüketici taleplerine uygun bir ürün sunmak açısından büyük önem taşımaktadır.

Hasat sonrası Antep fıstığının doğru şekilde kurutulmaması önemli sorunlar arasındadır. TSE'ye göre Antep fıstığında olması gereken en yüksek nem oranı kavlak meyvelerde %6, kırmızı kabuklularda ise %7 olarak belirtilmektedir. Ayrıca, serin ve kuru depolama alanları mikotoksin oluşumunu engellemek için gereklidir. Depolama sürecinde iyi havalandırılan, düşük nemli ve serin depolar, fıstıkların kaliteli kalmasını ve mikotoksin riskinin minimuma inmesini sağlamaktadır.

Küf kontaminasyonu, mikrobiyolojik kalite kriterlerindendir. Antep fıstıkları yüksek mikotoksin kontaminasyon riskine sahip gıda maddeleridir. Kontaminasyon; sıcaklık, nem, toprağın işlenmesi sırasında düşen yağışın boyutu, hasat ve hasat sonrası süreçte düşen yağışın boyutu gibi çevresel faktörlerden etkilenmektedir. Hem tüketici sağlığını korumak hem de üreticilerin çıkarlarını göz etmek amacıyla mikotoksin kontaminasyonunu mümkün olabilecek en düşük seviyeye indirecek pratik müdahaleler uygulamaya konmalıdır (Remiro ve diğ, 2012).

Antep fıstığı yetiştiriciliğinde mikotoksin riski, ciddi bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kontaminasyon, çeşitli aşamalarda gerçekleşmekte ve üreticilerin karşılaştığı büyük tehditlerden biri olmaktadır. Toplama ve depolama süreçleri, mikotoksin bulaşma riskinin en yüksek olduğu dönemlerdir. Nemli toprak şartları ve sıcak hava, mantarların daha da yayılmasına neden olmaktadır. Üreticilerin bu süreçte uzun süren hasat dönemi, yanlış hasat uygulamaları vb. bilgi yetersizliği, mikotoksin riskini artıran bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Toprak teması ve nemli koşullar, mantar gelişimini hızlandırarak mikotoksin üretimine zemin hazırlayabilmektedir. Bu bağlamda, bahçe bakımı ve zararlılarla mücadele uygulamalarının entegre bir yaklaşımla yürütülmesi gereklidir. Phytophthora ve Verticillium gibi toprak kökenli patojenler, mikotoksin kontaminasyon riskini artıran faktörler arasında yer almakta olup,

bahçelerde erken uyarı sistemlerinin kurulması ve bitki artıkları gibi bulaşma riski taşıyan unsurların düzenli olarak temizlenmesi, riskin azaltılmasına önemli katkı sağlayacaktır.

Mikotoksin bulaşma riskini azaltmak için önleyici tedbirlerin, hasat öncesi, hasat sırasında ve hasat sonrası süreçlerde uygulanması gerekmektedir. Antep fıstığı üreticilerinin bu konuda bilinçlenmesi ve uygun teknikleri kullanması, sektördeki gıda güvenilirliği ve sürdürülebilir üretim açısından kritik öneme sahiptir. Bu sayede, hem üreticilerin ekonomik kayıpları önlenebilir hem de kaliteli ürünlerin pazara sunulması sağlanabilir (Doster ve ark., 2014).

Ülkemizde gerek Gıda Hijyeni Yönetmeliği gerekse gıda güvenilirliği kriterlerinin belirlendiği Türk Gıda Kodeksi mevzuatı kapsamında birincil üretim dahil olmak üzere gıda işletmecisinin sorumlulukları ve piyasaya arz edilen gıdanın güvenilirlik kriterleri belirlenmiştir. Yurt içinde piyasaya arz edilmek üzere üretilen Antep fıstığı bu mevzuata uygun olmalıdır.
Türk Gıda Kodeksi Bulaşanlar Yönetmeliğinde; Antep fıstığında aflatoksinin yanı sıra okratoksin A için de limit bulunmaktadır. Aflatoksin için kaynak, önleme ve azaltma faaliyetlerinden bahsedildiği gibi Okratoksin A için de ayrıntılı bilgi verilmelidir.

3.4. İhracatta Pazar Çeşitliliği ve Sorunları

Antep fıstığı ticareti küresel pazarda diğer kuruyemiş çeşitleriyle birlikte yapılmaktadır. Antep fıstığının yurt içi ve dışındaki fiyatlandırması genellikle üretim maliyetleri ve alıcıların ürün için oluşturduğu değerle belirlenmekle birlikte aracılar da pazar fiyatlarının belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Antep fıstığı üreticileri genellikle pazar tercihleri hakkında çok bilgi sahibi olamamakta ve aracı kuruluşların verdikleri bilgilerle hareket etmektedirler.

Antep fıstığı ihracatında karşılaşılan temel sorunlardan biri, ürünlerin markasız, isimsiz ve sertifikasız şekilde, 70-80 kilogramlık büyük torbalarla ihraç edilmesidir. Bu yöntem, ürünlerin değerinin düşmesine ve ihracat gelirinin azalmasına neden olmaktadır. İhraç edilen ürünlerin önemli bir kısmı, ithalatçı ülkelerde ayrıştırılmakta, yeniden ambalajlanmakta ve bu süreçlerin ardından ithalatçı markalar altında, katma değeri artırılmış şekilde yüksek fiyatlarla pazara sunulmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin Antep fıstığı ihracatından elde edebileceği potansiyel gelirin düşmesine yol açmaktadır.

Antep fıstığı ihracat potansiyelini olumsuz etkileyen unsurlar arasında:

Üretim Yetersizliği: Uluslararası piyasalarda talep gören kalitede ve miktarda Antep fıstığı üretimi, mevcut koşullar altında yetersiz kalmakta, bu durum ihracatın sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir.

İş birliği Eksikliği: Sektördeki birçok aktör, bağımsız bir şekilde faaliyet göstermekte, bu da hem bilgi paylaşımının hem de kaynakların etkin kullanılmasının önünü kapatmaktadır. Koordinasyon eksikliği, pazara giriş stratejilerini zayıflatmakta ve verimliliği olumsuz etkilemektedir.

Bürokratik Engeller: İhracat süreçlerinde karşılaşılan idari ve bürokratik zorluklar, işlemlerin zamanında ve etkin bir şekilde tamamlanmasını engellemekte, buna bağlı olarak ihracatçıların motivasyonunu azaltmaktadır.

Tüketici Tercihleri: Hem iç hem de dış piyasalarda tüketici talepleri dinamik ve hızlı bir şekilde değişmektedir. Bu doğrultuda, işletmelerin adaptasyon kabiliyeti, sektörel rekabet gücünü doğrudan etkilemektedir.

Rekabet Artışı: Küresel pazarda artan rekabet, özellikle yeni girişimlerin kaliteden ödün vermeyen ürünler sunmasıyla, mevcut firmaların pazar payını tehdit eder hale gelmiştir.

Hijyen ve Kalite Sorunları: Bazı üretim tesislerinde hijyenik olmayan şartların varlığı, piyasaya sunulan ürünlerin Gıda güvenilirliği risklerine maruz kalmasına yol açmakta ve bu durum, Pazar bulma sıkıntısı yaşatmaktadır.

Standart Dışı Ürünler: Farklı kalite ve standartlardaki ürünlerin iç ve dış piyasalarda yer alması, markaların itibarını Fıstık üzerinde bulunan olumsuz yönde etkileyerek sektörün genel algısını zedelemektedir.

Mikotoksine karşı etkili bir çözüm henüz bulunamamıştır. Meyvelerin yıkanma ve kurutulma safhalarında hijyenik koşullar sağlanamamaktadır. Fason işletmeler ve kayıt dışı firmalar oldukça yaygındır.

Bu sorunların çözümü, Antep fıstığı sektörünün uluslararası alandaki rekabet gücünün artırılmasına yönelik stratejilerin belirlenmesiyle mümkün olacaktır. Sektörde iş birliği, standartlaştırma ve kalite kontrol mekanizmalarının güçlendirilmesi, sürdürülebilir bir büyüme için elzem niteliği taşımaktadır. Antep fıstığı Uluslararası pazarların ihtiyaçlarını karşılayacak miktarda ve kalitede üretilememektedir.

4. 2025-2029 DÖNEMİ PROJEKSİYONLAR

Tarım sektörünün yapısı gereği dış faktörlerin yoğun etkisi altında olması yani diğer sektörlere göre daha fazla risk ve belirsizlik içermesi, üretim planlamasının yapılmasının gerekliliği, gelecekle ilgili öngörülere ihtiyaç duyulması, özellikle üretim-fiyat-verim gibi parametrelerin zaman içinde çok fazla değişkenlik göstermesi ve bu yüzden önceden bilinmesi en azından güçlü izlenimlerin elde edilmesi hem üretici geliri açısından hem de ülke ekonomik politikaların oluşturulması açısından büyük önem arz etmektedir.

Geleceğin belirsizliğini azaltmak veya ortadan kaldırabilmek için ilişkiye dayanan tahmin teknikleri ve zaman serileri analizleri ile tahmin edilecek değişkenin tahmininde bu değişkeni etkileyen faktörler saptanıp, ilişkinin matematiksel bir fonksiyonla ifade ederek bir model oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada, öncelikle üretim tahmini ortaya konulmaya çalışılmış ve elde edilen üretim tahmini dikkate alınarak Antep fıstığı üretim miktarı tahmin edilmiştir. Üretim miktarının tahmininde meyve veren ağaç sayısı (adet), üretim alanı (ha), ihracat miktarı (ton) ve fiyat (USD/kg) değişkenleri kullanılmıştır. Tahmin amacıyla kullanılan veriler Türkiye İstatistik Kurumu, Tarım ve Orman Bakanlığı ve T.C. Merkez Bankasından elde edilmiştir. Çalışmada kullanılan veriler 1988-2024 yılını kapsamakta olup, 2025-2029 yılları arasındaki Antep fıstığı üretimi tahmin edilmiştir.

Bir veri grubundan tahmin modellerini nedensel yani mevcut veriler ile tahmin edilmeye çalışan veriler arasındaki ilişkiye dayanarak ve zaman serileri ile geçmiş veri paterninin gelecekte de devam edeceği varsayımı öngörülmüştür. Bu kapsamda, tahmin modeli temelde regresyon ve korelasyon analizi üzerine inşa edilmiştir. Regresyon analizi, herhangi bir değişkenin yani bağımlı değişkenin bir veya birden fazla değişkenle yani bağımsız/açıklayıcı değişken arasındaki ilişkinin matematiksel fonksiyonudur. Oluşturulan regresyon denklemi ile bağımsız değişkenlerin alacağı değerlere karşın bağımlı değişkenin alacağı değer tahmin edilir. Bu şeklide bağımlı değişken üzerinde etkili olan bağımsız değişkenlerin önem dereceleri belirlenmiş olur. Böylece etkili olan bağımsız değişkenlerin yardımı ile bağımlı değişkeni belirlemek, öngörmek ve kontrol etmek için, tahmin denklemini ortaya konulmuştur. Modeldeki bir diğer analiz ise korelasyondur. Modelin oluşturulmasında önemli rol üstlenmektedir. Korelasyon bağımlı değişkenle bağımsız değişken/değişkenler arasında ilişkinin olup olmadığını varsa hangi yönde olduğunu gösteren bir katsayıdır.

Model oluşturulurken Antep fıstığı gibi ürünlerde periyodisite olduğundan iki regresyon denklemi oluşturulmuştur. Oluşturulan iki ana denklem sonrasında her bir denklem için hedef bağımlı değişkeni etkileyen faktörlerin yani değişkenlerin her birinin tahmininde basit regresyon denklemi yani tek bağımsız değişken, elde edilen bağımsız değişkenlerin tahminlerini kullanarak hedef bağımlı değişkeni tahmin ederken ise çoklu regresyon analizi yani birden çok bağımsız değişken denklemi oluşturularak tahminler gerçekleştirilmiştir. Çözüm yöntemi olarak ‘‘En Küçük Kareler Yöntemi’’ kullanılmıştır.

Modelin genel açıklama gücü (R^2) incelendiğinde bu katsayının 0,83 olduğu belirlenmiştir. Diğer bir ifade ile Türkiye’nin yıllar itibariyle Antep fıstığı üretiminin tahmin edilmesinde kullanılan meyve veren ağaç sayısı (adet), üretim alanı (ha), ihracat miktarı (ton) ve fiyat (USD/kg) değişkenleri Antep fıstığı üretimini %83 olarak açıklayabilmektedir. Bu çerçevede mevcut veriler ışığında elde edilen tahmin sonuçları Tablo 21’de görülmektedir.

Tablo 21. Antep Fıstığı İhtiyaç Analizi

Yıl	Üretim Miktarı (Ton)	Meyve Veren Ağaç Sayısı (1.000)	Üretim Alanı (ha)	İhracat miktarı (ton)	Fiyat (USD/kg)
2025	133.894	54.156	368.589	10.884	7,42
2026	279.746	56.042	396.873	11.941	7,74
2027	139.577	56.325	380.052	11.511	7,71
2028	295.879	58.257	409.740	12.634	8,03
2029	145.261	58.494	391.514	12.139	8,00

5. SEKTÖRE YÖNELİK POLİTİKALAR

5.1. Mevcut Politikaların Değerlendirilmesi

On ikinci Kalkınma Planı (2024-2028) ile uyumlu olarak, Antep fıstığı üretiminde ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması; teknoloji odaklı, verimli, örgütlü ve rekabetçi bir yapının oluşturulması hedeflemektedir. Bu doğrultuda, arz-talep dengesine dayalı planlı üretimle doğal kaynakların etkin kullanımı, iklim dirençli uygulamalar ve toplum sağlığı konuları öne çıkmaktadır.

Benzer şekilde, Tarım ve Orman Bakanlığı’nın 2024-2028 Stratejik Planı kapsamında yer alan kırsalda refah ve gelişmişlik düzeyinin artırılması, tarım sektörünün iklim değişikliklerine uyum kapasitesinin güçlendirilmesi, kuraklık gibi zorlu koşullara dayanıklı yeni çeşitler geliştirilerek üretimin yaygınlaştırılması, stratejik ürünlerin üretimine yönelik planlama ve

sözleşmeli tarım uygulamaları yaygınlaştırılması ile verim ve kaliteyi artıracak Ar-Ge ve inovasyon çalışmalarının desteklenmesi tedbirleri Antep fıstığı üretimi ile doğrudan ilişkilidir.

Değişen İklime Uyum Çerçevesinde Su Verimliliği Strateji Belgesi (2023 – 2033) kapsamında tarımsal su kullanım verimliliğini artıran uygulamaların yaygınlaştırılmasıyla su verimliliğinin artırılması ve İklim Değişikliği Azaltım Stratejisi ve Eylem Planı (2024-2030) kapsamında yer alan kuraklığa dayanıklı türler geliştirilmesi hedefleri Antep fıstığı üretimi ile bağlantılıdır.

Antep fıstığı, ülkede tarım ve tarıma dayalı sanayinin önemli alt sektörlerinden biri olarak üretim, istihdam ve dış ticaret açısından büyük bir öğrenmeye sahiptir. Ancak Türkiye'de Antep fıstığı üretiminin geliştirilmesine yönelik ürün bazlı veya fark ödemesine dayalı özel bir destekleme politikası bulunmamaktadır. Tarım ve Orman Bakanlığı, sistemleri ve doğru standartlarda fidan kullananlara destek sağlamaktadır. 2023 yılında üretim Antep fıstığı bahçesi tesis eden sürümlere standart çeşitlerde 250 TL/da, özellikler çeşitlerde ise 800 TL/da destek ödemesi yapılmaktadır.

Mazot ve gübre destekleri, mazot için 86 TL/da, gübre için 21 TL/da olmak üzere toplam 107 TL/da ödeme yapılmaktadır. Çiftçi Kayıt Sistemine ve Organik Tarım Bilgi Sistemine kayıtlı, organik tarım faaliyeti yapmış, ürettiği ürüne "ürün sertifikası" düzenlenmiş çiftçilere "ürün sertifikası (Bireysel)" olan üreticilere 180 TL/da, "ürün sertifikası (üretici grubu)" olan üreticilere 90 TL/da destek verilmektedir.

Küçük ailelere 2023 yılı için yılda 200 TL destek verilirken, yurt içinde üretilip sertifikalandırılmış fidan sahipleri kayıtlara standart çeşitler için 250 TL/da, ürün çeşitleri için 800 TL/da ödeme yapılmaktadır. Ayrıca, çocukların fidan üretimi yapan çiftçilere, aşılı fidanlar için 0,50 TL/adet ve aşısız fidanlar için 0,25 TL/adet destek sağlanmaktadır.

Antep fıstığı sektörünün geliştirilmesi için, çiftçiden çiftçiye bilgi dağıtımını destekleyen yayımlanmış hizmetler ve çiftçilerin özelliklerine doğrudan erişimini sağlayan depolama hizmetleri gibi altyapılar kritik önem taşıyor. Lisanslı depoculuk faaliyetiyle Antep fıstığı güvenli ve sağlıklı bir şekilde muhafazası sağlamaktadır. Aynı zamanda elektronik ürün kayıtları (ELÜS) ile kolay alım-satım imkânı sunmaktadır. Üreticilerin lisanslı depoculuk kullanmaları desteklenmektedir. Destek miktarı ton başına 100 TL nakliye desteği, ton başına 30 TL aylık depo kira desteği ve parti başına da 25 TL analiz desteği verilmektedir.

5.2. 2025-2029 Dönemi Politikaları

Türkiye'de Antep fıstığı üretimi TÜİK 2024 yılı verilerine göre, 383 bin ton olarak gerçekleşmiştir. 2024 yılında meyve veren ağaç sayısı 62,4 milyon, meyve vermeyen ağaç sayısı ise 37,8 milyon olarak tespit edilmiştir. Antep fıstığı ithalat ve ihracat miktarında ise 2015-2024 yılları arasında sırasıyla %477 ve %218'lik bir artış meydana gelmiştir. Aynı dönemde ithalat ve ihracat değerindeki değişim ise sırasıyla %352 ve %210 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de Antep fıstığı üretiminin sürdürülebilirliği ve verimliliği, etkin politik kararlarla desteklenmelidir. Bu bağlamda yapılması gerekenler şu şekilde özetlenebilir: Antep fıstığı alanlarının ve çeşitlerinin sistematik bir şekilde kayıt altına alınarak envanterinin oluşturulması kritik bir gerekliliktir. Üretim süreçlerinde, Antep fıstığı bahçe tesisi ve yetiştiricilik konusunda üreticilerin yanlış bildiği alışkanlıklarını değiştirilmeye yönelik eğitimler artırılmadır. Budama artıklarının imha edilmesi, yakacak olarak dahi bekletilmemesi zararlı mücadelesinde önemli bir rol oynayabilir.

Gelişen teknolojilerden faydalanabilmesi için insansız hava araçlarının kullanımı teşvik edilmelidir. Bu teknolojiler, hastalık ve zararlıların tespiti, mücadelenin zamanlaması ve rekolte tahmininde önemli bir rol oynayabilmektedir.

Ayrıca, makineli hasat uygulamaları üzerine araştırma ve geliştirme faaliyetlerine ağırlık verilmesi gerekmektedir. Antep fıstığı yetiştiriciliğinde sulama, gübreleme ve bakım süreçlerinin etkinliği, üretim verimliliğini önemli ölçüde etkilemektedir. Bu nedenle, modern sulama tekniklerinin Antep fıstığı bahçelerinde yaygınlaştırılması, verim artışı açısından zorunludur. Doğru sulama yöntemleri ile periyodisitenin kısmen önüne geçilerek, bazı bölgelerde verimi artırmak mümkün olabilecektir. Üretimin yoğun olduğu bölgelerin sulama yatırımları kapsamına dahil edilmesi gerekmektedir.

Bahçelerdeki erkek ve dişi ağaçların dengeli bir şekilde bulunması, verim için kritik bir faktördür. Bahçe tesis kurulumunda genel olarak bilinen oranlar; 1/8 veya 1/11 oranında erkek/dişi ağaç varlığıdır. Üreticilerin bu konuda bilinçlendirilmesi, sürdürülebilir ve rekabetçi bir üretim ortamı oluşturulması açısından elzemdir. Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı ile iş birliği yapılmak suretiyle Üniversiteler, Tarım & Orman İl Müdürlükleri, Ziraat Odaları aracılığıyla stratejiler oluşturulmalıdır.

Bölgesel Antep fıstığının geliştirilerek katma değer yaratılması açısından; Tescilli (Uzun, Siirt, Kırmızı, Halebi, Ohadi, Tekin, Akıncı, Açıkgöz27, Güzgüzeli), Coğrafi İşaret almış (Keten gömleği) ve yerel çeşitler (Beyaz Ben, Değirmi, Çakmak, Sultani) olarak Türkiye'de

bilinmektedir. Ulusal ve uluslararası tanıtım faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ile söz konusu ürünlere yönelik olarak Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü ve Tarım Reformu Genel Müdürlüğü Pazarlama Daire Başkanlığı ile iş birliği yapılmak suretiyle bu tescilli çeşitlerin reklam, tanıtım ve pazarlama stratejileri oluşturulmalı ya da geliştirilmelidir.

Antep fıstığı politikaları arasında bu tarım ürünündeki üretim ve ticaret süreçlerinin üretim sürdürülebilirliğini sağlaması ana hedef olmalıdır. Bu hedef doğrultusunda, öncelikle doğru üretim tekniklerinin üreticilere aktarılması yer almaktadır. Bu, üretim verimliliğini artırarak kaliteli ürün elde edilmesine olanak tanıyacak ve üreticilerin ekonomik kalkınmalarına katkı sağlayacaktır. Ayrıca, üretimin korunması ve haksız rekabetin engellenmesi, yerel üreticilerin rekabet avantajlarını kaybetmemeleri açısından kritik öneme sahiptir. Antep fıstığı sektöründe, haksız rekabetin önlenmesi, iyi bir piyasa ortamının yaratılması için gereklidir. Ürünlerde katma değerin artırılması da bir diğer önemli hedef olup, işlenmiş Antep fıstığı ürünlerinin (örneğin fıstık ezmesi, fıstık yağı, fıstık reçeli) pazarlanmasıyla ihracat gelirlerinin artırılması sağlanabilir. Bununla birlikte, talep ve arz dengesinin sağlanması, sektördeki fiyat dalgalanmalarını minimize ederek piyasa istikrarı oluşturacaktır. Son olarak, fiyatların serbest piyasada belirlenmesine imkân tanınması, rekabetin güçlenmesini ve üreticilerin gelirlerinin artırılmasını sağlayacaktır. Bu politikaların etkin bir şekilde uygulanması, Türkiye'nin Antep fıstığı üretiminde hak ettiği uluslararası seviyeye ulaşması açısından büyük önem taşımaktadır. Söz konusu politikalar, Türkiye'nin Antep fıstığı üretim kapasitesinin ve rekabet gücünün arttırılması için temel bir dayanak oluşturacaktır.

Artan enerji maliyetlerine karşı mevcut verilen destekler artan maliyetlerle orantılı olarak güncellenmeli, ayrıca alternatif enerji kaynakları (GES, rüzgâr enerjileri, vb.) kullanımını yaygınlaştırmak için üreticiler desteklenmelidir.

Son dönemde dövize endeksli tarımsal girdi fiyatlarındaki artış üretimin sürdürülebilirliği açısından önümüzdeki yıllar için önemli bir sorun olarak görülmektedir. Bu nedenle etkin girdi kullanımına ilişkin çalışmalara ihtiyaç vardır.

Küresel ya da ülkesel ölçekte gıda güvenilirliğinin önemini ortaya koyan ve üreticilerin sorunlarına odaklanan araştırmalar yapılmalıdır. Bu çerçevede organik ve iyi tarım uygulamaları sonucu üretilen Antep fıstığına daha etkin bir şekilde destek verilerek, ihracat potansiyelinin geliştirilmesine yönelik tedbirler alınmalıdır.

Mikotoksin bulaşma riskini azaltmak için önleyici tedbirlerin, hasat öncesi, hasat sırasında ve hasat sonrası süreçlerde uygulanması gerekmektedir. Antep fıstığı üreticilerinin bu konuda bilinçlenmesi ve uygun teknikleri kullanması, sektördeki gıda güvenilirliği ve sürdürülebilir üretim açısından kritik öneme sahiptir. Üretimden tüketim aşamasına kadar gerekli eğitimler ve denetimler yapılmalıdır.

Ulusal ve uluslararası boyutta Ar-Ge altyapısının güçlendirilmesi sağlanmalı, konuyla ilgili çalışan kamu-özel sektör ve üniversiteler arasındaki iş birliği ve koordinasyon artırılmalıdır. Kadınlar, yerel üreticiler ve küçük aile işletmeleri daha etkin bir şekilde desteklenmelidir. Kırsal altyapıya, tarımsal araştırmalara ve teknolojiye yapılacak yatırımlar, Antep fıstığı sisteminin genel verimliliğini arttıracak önemli unsurlardır. Dış Kaynaklı Projeler İzleme Sistemi'nde (DİS) Antep fıstığına ilişkin olarak Bakanlık birimleri tarafından hâlihazırda uluslararası kuruluşlara ait fon kaynakları değerlendirilerek gerçekleştirilen proje bulunmamaktadır. Bu nedenle Antep fıstığına ilişkin olarak gerekli görülen alanlarda dış kaynaklı projeler gerçekleştirilebilir.

Verimlilik, ürün kalitesi, ilaç-gübre kullanımı, sulama, hasat uygulamaları, iyi tarım, organik tarım gibi konularda üreticilere sertifikalı eğitimler verilmelidir. Bu sertifikalara sahip üreticilere uygulanacak projelerde öncelik verilmeli ve ilave destekleme ödemeleri yapılmalıdır.

Sonuç olarak, Antep fıstığı sistemine dahil olan tüm aktörler için sağlıklı bir çevre, ekonomik karlılık ve sosyal adaletin sağlanması büyük önem taşımaktadır. Üreticiler, işleyiciler, dağıtımcılar, perakendeciler, tüketiciler ve atık işleyicileri, bu süreçte aktif bir rol üstlenerek, sürdürülebilir Antep fıstığı sisteminin gelişimine katkıda bulunacaklardır. Bu bütüncül yaklaşım, Antep fıstığı güvenilirliğinin teminatı olarak değerlendirilmektedir. Bu şekilde yapılacak uygulamalarla Antep fıstığı hak ettiği değere ve kaliteye ulaşarak uluslararası pazarda yerini alacaktır.

Tablo 22. Antep Fıstığı Sektörü Sorun Alanları ve Eylem Planları

	SORUN ALANLARI	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	EYLEM ÖNERİLERİ
1	Antep fıstığı bahçe tesisi ve yetiştiricilik alanındaki sorunlar	• Yeni çeşitlere tesis edilecek olan Antep fıstığı Bahçelerinin desteklenmesi	Teşvik edilmesi istenen çeşitlere özel fiziki, teknik ve finansman desteklerinin sağlanması
		• Fidan üreticilerinin ve adına doğru sağlıklı MAVİ SERTİFİKALI fidan üretiminin teşvik edilerek desteklenmesi	İsmine doğru, sağlıklı fidan üretimine yönelik fidan üreticileri için destekleme sistemlerinin geliştirilmesi, mevcut fidan desteğinin de arttırılarak devam etmesi
		• Antep fıstığı bahçelerinin kamulaştırılmaması ile ilgi tedbirlerin alınması	Antep fıstığı bahçelerinin kamulaştırılmasını önlemeye yönelik mevzuat çalışması yapılması,
		• Desteklemelerde Antep fıstığı bahçelerinin alanlarının azalmasını engelleyecek şekilde düzenlemeye gidilmesi	Antep fıstığı üreten işletmelere yönelik maliyet, dış pazar, gıda güvencesi, alternatif pazarlar vb. faktörleri dikkate alan düzenleyici etki analizleri yapılarak üretim sistemlerin geliştirilmesi ve uygulanması.
2	Antep fıstığı bahçelerinin küçük ve dağınık aile işletmeleri halinde olması	• Antep fıstığı bahçeleri için birinci derecede uygun yörelerden başlayarak miras yoluyla gerçekleşen bölünmeleri giderecek şekilde tek işletme bünyesinde	Örgütlenme ve kümelenme modelleri ile arazilerin tek elden yönetilmesine yönelik desteklemelerin geliştirilmesi ve uygulanması.

		toplanmasına yönelik çalışmalar yapılması,	
		• Miras hukuku vb. nedenlerden kaynaklı atıl kalan Antep fıstığı alanlarının yaşadığı problemlerin giderilmesine yönelik çalışmalar yapılması	İlgili mevzuatlarda gerekli düzenlemelerin yapılması (Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu, Tarım Arazilerinin Toplulaştırılması Tüzüğü vs.)
3	Üretim aşamasında Boş meyve oluşumu	• Antep fıstığı tozlayıcısı olan erkek ağaçların sayısının çok düşük olması ve var olan erkek ağaçların da dişi çeşitlerle uyumlu olmaması sebebiyle boş/dolu meyve oranının çok fazla olmasının önlemesine yönelik çalışmalar	Üreticilerin uygun erkek tozlayıcıların önemi hakkında bilgilendirilmeleri 1/8 veya 1/11 oranında erkek/dişi ağaç bulunması gerektiği belirtilmelidir. Bahçede uygun tozlayıcıların aşılama çalışmaları bitinceye dek yapay tozlama yönteminin kullanılmasının sağlanması.
4	Periyodisite	• Antep fıstığında en uygun sulama ve gübreleme uygulamaları • Periyodisite göstermeyen çeşitlerin ıslahı ve kullanımının yaygınlaştırılması	Antep fıstığı üretiminde doğru sulama ve gübreleme programları ile verimlilikte büyük artışlar sağlanabilir. Periyodisite gösteren çeşitlerde periyodisite tamamen ortadan kaldırılamasa da doğru sulama ve gübreleme ile önemli oranda azaltılabilir ve verim düzenli hale getirilebilir. Damla sulama yöntemlerinin kullanılmasına yönelik destek miktarının arttırılması. Ek olarak TAGEM tarafından geliştirilen Tekin çeşidi gibi gençlik kısırlığı kısa olan, periyodisite şiddeti daha düşük olan çeşitlerin kullanımının yaygınlaştırılması.

5	Çeşit	• Yeni Bahçe Tesisi	Son yıllarda geliştirilen, çok az periyodisite gösteren, dış pazarlarda rağbet gören, yüksek kaliteli (çıtlak, iri, kabuk ayrılma direnci düşük) çerezlik çeşitler ile bahçelerin tesis edilmesiyle dış pazarlara daha fazla açılım yapılabilir.
6	Antep fıstığında kalite / standarzisasyon	• Türk Standartları Enstitüsü (TSE) tarafından belirlenen standartlara uygun üretim yapması sağlanmalıdır.	Şekil, boyut, renk ve çıtlama yüzdesi gibi kriterler.
7	Aflatoksin sorunu	• Aflatoksin bulaşma riskini azaltmak için önleyici tedbirlerin, hasat öncesi, hasat sırasında ve hasat sonrası süreçlerde uygulanması gerekmektedir	Bahçe yönetimi ve meyve ağaçlarındaki hastalık zararlı takibi. Hasat sonrası Antep fıstığının doğru şekilde kurutulması, TSE bu oranı maksimum %6 olarak kabul etmiştir. Aflatoksin üreten küflerin aktif olabilmesi için gıdanın su aktivitesinin minimum 0.70, bu küflerin mikotoksin üretmesi için de gıdanın su aktivitesinin 0.80'nin üzerine çıkması gerekmektedir. Serin ve kuru depolama alanları aflatoksin oluşumunu engellemek için gereklidir. Depolama sürecinde iyi havalandırılan, düşük nemli ve serin depolar, fıstıkların kaliteli kalmasını ve aflatoksin riskinin minimuma inmesini sağlar.

8	Pazarlama sorunları	• Hedef pazarlara yönelik tüketici tercihleri ve ticari işletmelerin karar mekanizmalarının saptanması	Tüketici tercihleri ve işletmelerin karar mekanizmalarının saptanması amacıyla Ar-Ge çalışmalarının yürütülmesi.
		• Farklı pazar alternatifleri geliştirmeye yönelik çalışmaların yapılması ve sektörün farklı pazarlara erişiminin artırılması	Markalaşma ve İhracat Stratejileri. Antep fıstığının marka değeri yükseltilmelidir. Sertifikalı Ürünler kullanımı yaygınlaştırılmalıdır.
		• Kaybedilen pazarlara yönelik analizler yapılması	Ulusal ve uluslararası projeler yapılması.
		• Antep fıstığında sektöründe arzın sürekliliği açısından depolama imkanlarının geliştirilmesi	Lisanlı depoculuğun teşvik edilmesi.
9	Antep fıstığı üretimi yapılan alanların küresel ısınma ve iklim değişikliği baskısında olması	• Karbon düzenlemeleri, yeşil ve döngüsel bir ekonomi, yeşil finansman, temiz, ekonomik ve güvenli enerji arzı, sürdürülebilir tarım, sürdürülebilir akıllı ulaşım, iklim değişikliği ile mücadele, diplomasi ve bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetlerinin yapılması.	Biyoteknik mücadele ürünleri olarak tuzaklar, cezbediciler veya uzaklaştırıcılar. Böceklerin gelişimini bozan hormon veya kimyasalların kullanımının yaygınlaştırılması.
		• Optimumum girdi kullanımının teşvik edilmesi (su, gübre, ilaçlama vs.)	Daha az su kullanımına yönelik sistemlerin, İTU ve Organik Tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması.

		• İklim değişikliğine karşı sürdürülebilirliği artırmak için sigortalılığın yaygınlaştırılması	Gerekli AR-GE, eğitim ve tanıtım çalışmaları yapılarak sigorta kapsamlarının genişletilmesi.
10	Zirai mücadele sürecinde modern tekniklerinin yeterince bilinmemesi ve uygulanamaması	• Hastalık ve zararlıların tespiti ve mücadelesinde, girdi uygulamalarında (gübre, su, ilaç vs.) akıllı/hassas tarım teknolojilerinin yaygınlaştırılması	İnternet dahil olmak üzere dijital altyapıların iyileştirilmesi.
			Teknolojiye erişim imkanlarının artırılmasına yönelik olarak Antep fıstığı üretimine uygun akıllı/hassas tarım teknolojilerinin desteklenmesi.
			Tahmin/Erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması.
			Akıllı/hassas tarım yöntemlerine yönelik farkındalığı artırmaya yönelik olarak eğitim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi.
		• Zirai mücadele aşamasında mekanik mücadele uygulamalarını da içerecek şekilde entegre mücadele yöntemlerinin yaygınlaştırılması	Antep fıstığına uygun entegre mücadele yöntemlerine yönelik ar-ge faaliyetlerinin artırılması.
			Kültürel mücadeleye uygulamalı olarak teknik destek sağlanmalı.
			Biyoteknik mücadele desteklerinin miktarının arttırılması.
			Biyolojik mücadelenin destek kapsamına alınması.
			Sözleşmeli üretim yaygınlaştırılmalı.
			Entegre mücadeleye yönelik olarak üretici düzeyinde eğitim yayım faaliyetleri arttırılması.

		• Kalıntı problemi açısından hastalık ve zararlıların kontrolünde yaşanan sorunların giderilmesi,	Zirai mücadele teknik talimatlarına uygun üretim gerçekleştirilmesi için bir izleme mekanizmasının kurulması.
			Güvenilir gıda üretimi açısından farkındalığı artırmaya yönelik çalışmalar yapılması.
		• Agro turizm- önoturizm- gastroturizm desteklenmeli	Farkındalığın artırılması.
11	Geleneksel ve inovasyon ürün (yarı ve tam mamul ürün) üretiminin yetersizliği	• Antep fıstıklı ürünlerinde katma değer oluşturmaya yönelik çalışmaların gerçekleştirilmesi,	Ürün çeşitliliği yaratmaya yönelik Ar-ge faaliyetlerinin artırılması.
		• Yeşil içli Antep fıstığı, özellikle pasta, dondurma, çikolata ve tatlı sanayisinde kullanılmaktadır bunların tanıtımının yapılarak iç ve dış pazara sunulabilir hale getirilmesi	Araştırma bulguları ile ortaya konulan katma değerli ürünlerin ticarileşmesine yönelik teşviklerin geliştirilmesi ve uygulanması.
		• Ürünlerin denetimi ve olması gereken vasıfları taşımalarının sağlama lazım	Elde edilen ürünlerin kayıtları oluşturulmalı.
12	Pazarlama problemleri	• Pazarlama kanallarının etkinliğinin artırılması	Üretici ve tüketici arasındaki aracı sayısının azaltılarak gelir artışının sağlanmasına yönelik olarak sözleşmeli tarımın yaygınlaştırılması.
			Pazarlama maliyetlerini karşılayabilecek pazarlama desteklemelerinin sağlanması. (özellikle küçük üretici için)

			Kooperatif şeklinde yapıların ve alternatif pazarlama yollarının ülkemizde yaygınlaştırılmasına yönelik politikaların geliştirilmesi.
13	Sektörde yaşanan problemler	• Coğrafi bölge esaslı kalite sisteminin sağlanması,	Coğrafi bölge esaslı kalite sistemlerinin yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar yapmak.
		• Özel tüketim vergi oranlarının düşürülmesi	Mevzuat revize edilmeli.
14	Üretici yaş ortalamasının yüksekliği nedeniyle sosyal sürdürülebilirlik ile ilgili yaşanan sorunlar	• Genç çiftçi desteklemelerinin yapılması	Genç çiftçilere pozitif ayrımcılık yapılmasına yönelik gerekli mevzuat düzenlemesinin yapılması.
15	Kalifiye işçi konusunda yaşana problemler	• Teknik bilgiyi artırmaya yönelik çalışmaların gerçekleştirilmesi	Mesleki eğitim ve çıraklık eğitim merkezleriniz Antep fıstığı özelinde etkinleştirilmesi.
16	Paydaşlar arası iletişim yetersizliği, güncel veri ağı ve erişimin kısıtlılığı	• Sektörün bir araya geldiği çalışmaların periyodik olarak devam ettirilmesi	Sektör paydaşlarının birlikte hareket edebilmesi, daha güçlü ve etkin olabilmesi için sektörün TOB ile daha etkin bir iletişim sağlayabilmesi için çalışma grubu, dijital paylaşım platformu vb. yapıların kurulması.
		• Kurumlar arasında etkin iletişim sağlanması,	

17	İklim Değişikliğine Karşı Risk Yönetiminin Etkin Bir Enstrümanı Olarak Tarım Sigortası Uygulamalarının Yaygınlaştırılarak Etkinliğinin Artırılması	• Antep fıstığı üretimin sürdürülebilirliğinde tarım sigortalarının etkin, verimli ve yaygın kullanımına yönelik önlemlerin geliştirilmesi,	Tarım Sigortalarının gerekliliği ve sürdürülebilirliğe katkısı konusunda bilinçlendirme faaliyetlerini artırmak için iş birlikleri geliştirmek.

KAYNAKÇA

Ak, B. E. 2001. Selection Criteria Of The Best Pistachio Male Trees. Nucis, 10: 24-25.

Anonim 2024/b. https://www.tarimkredi.org.tr/faal%C4%B1yetler/kredili-satis/#genelbilgiler

Anonim 2024/c. https://www.tkdk.gov.tr.

Anonim 2024/d. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/09/20160929-4.htm

Anonim 2024/e. T.C. Ticaret Bakanlığı İç Ticaret Genel Müdürlüğü Antep Fıstığı Lisanslı Depoları İnceleme Rehberi

Doster, M.A., Cotty, P.J., Michailides, T.J. 2014. Evaluation of the atoxigenic Aspergillus flavus strain AF36 in pistachio orchards. Plant Disease 98, 948–956. https://doi.org/10.1094/PDIS-10-13-1053-RE.

FAO, 2025. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Production Statistics. http://www.fao.org/faostat/en/#data. Erişim tarihi: 15.02.2025

FAO, 2025. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Trade Statistics. http://www.fao.org/faostat/en/#data. Erişim tarihi: 15.02.2025

IPARD. 2025. IPARD III Programı (2021-2027). https://ipard.tarimorman.gov.tr/ Erişim Tarihi: 20.03.2025

Onay, A., Tilkat, E., Ersalı, Y., Ayaz, E., Tilkat, E., Süzerer, V. 2012. Antepfıstığının (*Pistacia vera* L.) Morfolojik Ve Biyolojik Özellikleri ile Verimini Etkileyen Faktörler. Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi Cilt 2 Sayı 1

Remiro, R., Irigoyan, A., Gonzales-Penas, E., Lizarraga, E. ve Lopez de Cerain, A. 2013. Levels of Ochratoxins in Mediterranean Red Wines, Food Control, 32, 63-68.

Sansawat, S., & Muliyil, V. 2011. Comparing Global Food Safety Initiative (GFSI) Recognised Standards. *SGS, Geneva, Switzerland*.

TOB. 2020. *Antep Fıstığı Çeşitleri.* Ankara: T.C. TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI ANTEPFISTIĞI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ.

TRGM, 2024. Tarım ve Orman Bakanlığı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü. Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı. ANKARA

Tsantili, E., Takidelli, C., Christopoulosa, M. V., Lambrineab, E., Rouskasc, D. ve Roussosa, P. A. 2010. Physical, compositional and sensory differences in nuts among pistachio (Pistachia vera L.) varieties, Scientia Horticulturae, 125, 562–568.

TÜİK, 2025. Merkezi Dağıtım Sistemi, Bitkisel Üretim İstatistikleri. Erişim Tarihi: 15.02.2025

TÜİK, 2024. Merkezi Dağıtım Sistemi, Bitkisel Ürün Denge Tabloları. Erişim Tarihi: 19.07.2024

Uçak A. B. & Kösetürkmen S. 2022. "Antepfıstığında Sulama Çalışmaları". Antepfıstığı Yetiştiriciliği. ed. Bekir Erol Ak & Mine Pakyürek. 147-162. Iksad Publications. Ankara

Yavuz, M. Y. 2016. Dünya Antepfıstığı Üretiminde Son On Yılın Değerlendirilmesi. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 22-30.

EK 1: LİSANSLI DEPOLARDA UYGULANACAK KABUKLU ANTEP FISTIĞI KALİTE KRİTERLERİ VE SINIFLANDIRMASI

LİSANSLI DEPOLARDA UYGULANACAK
KABUKLU ANTEPFISTIĞI (BEN KAVLAK) KALİTE KRİTERLERİ VE SINIFLANDIRMASI

ÜRÜN ADI	BOYLAR	
SİVRİ KABUKLU ANTEPFISTIĞI	ÇOK İRİ	106 ve altı
	İRİ	107-115
	ORTA	116-125
	KÜÇÜK	126 ve üzeri

ÜRÜN ADI	BOYLAR	
TOMBUL KABUKLU ANTEPFISTIĞI	ÇOK İRİ	77 ve altı
	İRİ	78-88
	ORTA	89-109
	KÜÇÜK	110 ve üzeri

ÜRÜN ADI	SINIF	KABUKLU FISTIKTA										İÇ FISTIKTA		**TOPLAM TOLERANSLAR (Sayıca En çok %)	İÇ RANDIMAN (Kütlece %)
		KÜFLÜ TANE (Sayıca En çok %)	RUTUBET (Kütlece En Çok %)	YABANCI MADDE (Kütlece En çok %)	KABUK PARÇALARI (Kütlece En Çok %)	KIRMIZI KABUKLU ORANI (Sayıca En Çok %)	BOŞ TANELİLER (Sayıca En çok %)	KOYU KARA RENKLİ, LEKELİ KABUKLAR (Sayıca En çok %)	PAS GÖRÜNÜMÜ (Sayıca En çok %)	ENİNE KABUK YARIKLI ÇATLAKLAR (Sayıca En Çok %)	*ANA ÇITLAK ORAN (Sayıca En Az %)	TAMAMEN GELİŞMEMİŞ, BURUŞMUŞ, LEKELİ İÇLER (Sayıca En çok %)	ACIMIŞ, ÇÜRÜK, YABANCI TAT VE KOKULU, BÖCEK HASARI (Sayıca En çok %)		
SİVRİ KABUKLU ANTEPFISTIĞI	1	Bulunmamalı	6	1	1	3	3	5	5	2	70	0-2	2	12	49,00 ve üzeri
	2														48,00-48,99
	3														47,00-47,99
	4						3,01-5,00				50-69,9	2,01-5	2,01-3,00	18	46,00-46,99
	5														45,00-45,99
	6														43,00-44,99
	Üzeri Alınmaz														42,99 ve Altı alınmaz

ÜRÜN ADI	SINIF	KABUKLU FISTIKTA										İÇ FISTIKTA		**TOPLAM TOLERANSLAR (Sayıca En çok %)	İÇ RANDIMAN (Kütlece %)
		KÜFLÜ TANE (Sayıca En çok %)	RUTUBET (Kütlece En Çok %)	YABANCI MADDE (Kütlece En çok %)	KABUK PARÇALARI (Sayıca En Çok %)	KIRMIZI KABUKLU ORANI (Sayıca En Çok %)	BOŞ TANELİLER (Sayıca En çok %)	KOYU KARA RENKLİ, LEKELİ KABUKLAR (Sayıca En çok %)	PAS GÖRÜNÜMÜ (Sayıca En çok %)	ENİNE KABUK YARIKLI ÇATLAKLAR (Sayıca En Çok %)	*ANA ÇITLAK ORAN (Sayıca En Az %)	TAMAMEN GELİŞMEMİŞ, BURUŞMUŞ, LEKELİ İÇLER (Sayıca En çok %)	ACIMIŞ, ÇÜRÜK, YABANCI TAT VE KOKULU, BÖCEK HASARI (Sayıca En çok %)		
TOMBUL KABUKLU ANTEPFISTIĞI	1	Bulunmamalı	6	1	1	3	3	0-3	0-3	2	75	0-3	2	10	50,00 ve üzeri
	2														49,00-49,99
	3														48,00-48,99
	4						3,01-6,00	3,01-6	3,01-6		50-74,9	3,01-6	2,01-5,00	20	47,00-47,99
	5														46,00-46,99
	6														44,00-45,99
	Üzeri Alınmaz														43,99 ve Altı alınmaz

*Ana Çıtlak: Ağaçtayken dalında olgunlaşıp, kendiliğinden doğal olarak kabuğu çatlayıp ağzı açılan Antep fıstığıdır.
**Ana çıtlak oranları toplam toleranslar hesaplanırken dikkate alınmayacaktır.

LİSANSLI DEPOLARDA UYGULANACAK
KABUKLU ANTEPFISTIĞI (BOZ KAVLAK) KALİTE KRİTERLERİ VE SINIFLANDIRMASI

ÜRÜN ADI	SINIF	KABUKLU FISTIKTA								İÇ FISTIKTA				**TOPLAM TOLERANSLAR (Sayıca En çok %)	İÇ RANDIMAN (Kütlece %)
		KÜFLÜ TANE (Sayıca En çok %)	RUTUBET (Kütlece En Çok %)	YABANCI MADDE (Kütlece En çok %)	KABUK PARÇALARI (Kütlece En Çok %)	KAVLAMAMIŞ KABUK ORANI (Sayıca En Çok%)	BOŞ TANELİLER (Sayıca En çok %)	KOYU KARA RENKLİ, LEKELİ KABUKLAR (Sayıca En çok %)	*ANA ÇITLAK ORANI (Sayıca En çok %)	SARI İÇ ORANI (Sayıca En Çok %)	GÜL İÇ (MEVERDİ) ORANI (Sayıca En Çok %)	TAMAMEN GELİŞMEMİŞ, BURUŞMUŞ, (Sayıca En Çok %)	ACIMIŞ, ÇÜRÜK, YABANCI TAT VE KOKULU, BÖCEK HASARI (Sayıca En çok %)		
SİVRİ KABUKLU ANTEPFISTIĞI	1	Bulunmamalı	6	3	1	3	0-2	5	0-2	0-3	0-7	0-2	3	9	37,00 ve altı
	2														37,01-39,00
	3								2,01-5	3,01-7	7,01-12				39,01-41,00
	4						2,01-5					2,01-5		14	41,01-43,00
	5								5,01-10	7,01-15	12,01-20				43,01-45,00
	6														45,01-47,00
	Üzeri Alınmaz														47,01 ve üstü alınmaz

*Ana Çıtlak: Ağaçtayken dalında olgunlaşıp, kendiliğinden doğal olarak kabuğu çatlayıp ağzı açılan Antep fıstığıdır.
**Sarı iç, Gül iç ve Ana çıtlak oranları toplam toleranslar hesaplanırken dikkate alınmayacaktır.

LİSANSLI DEPOLARDA UYGULANACAK
KIRMIZI KABUKLU ANTEPFISTIĞI KALİTE KRİTERLERİ VE SINIFLANDIRMASI

ÜRÜN ADI	BOYLAR (ADET/100 GR)	
SİVRİ KIRMIZI KABUKLU ANTEPFISTIĞI	ÇOK İRİ	90 ve altı
	İRİ	91-97
	ORTA	98-105
	KÜÇÜK	106 ve üzeri

ÜRÜN ADI	KIRMIZI KABUKLU FISTIKTA										İÇ RANDIMAN (Kütlece %)
	SINIF	KOYU KARA RENKLİ, LEKELİ KABUKLAR (Sayıca En çok %)	PAS GÖRÜNÜMÜ (Sayıca En çok %)	BÖCEK HASARI (Sayıca En çok %)	KÜFLÜ TANE (Sayıca En çok %)	BOŞ TANELİLER (Sayıca En çok %)	YABANCI MADDE (En çok %Kütlece)	TOPLAM TOLERANSLAR (Sayıca En çok %)	DİĞER GRUPLAR (Sayıca En çok %)	RUTUBET (Kütlece En Çok %)	
SİVRİ KIRMIZI KABUKLU ANTEPFISTIĞI	1	5	5	2	Bulunmamalı	3	2	9	2	7	42,00 ve üzeri
	2										41,00-41,99
	3										40,00-40,99
	4			2,01-3,00		3,01-5,00		12			39,00-39,99
	5										38,00-38,99
	6										36,00-37,99
	Üzeri Alınmaz										35,99 ve Altı alınmaz

+90 312 307 60 00
+90 312 307 61 90
@ https://www.tarimorman.gov.tr/TAGEM
Dumlupınar Bulvarı Eskişehir Yolu 10.km
Üniversiteler Mh. 06800 Çankaya / ANKARA